

SKLEPNA LISTINA

KONFERENCA PREDSTAVNIKOV VLAD DRŽAV ČLANIC, sklicana v Bruslju, dne 30. septembra 2003, z namenom, da bi v medsebojnem soglasju sprejeli Pogodbo o Ustavi za Evropo, je sprejela naslednja besedila:

- I. Pogodba o Ustavi za Evropo

- II. Protokoli, priloženi Pogodbi o Ustavi za Evropo
 1. Protokol o vlogi nacionalnih parlamentov v Evropski uniji
 2. Protokol o uporabi načel subsidiarnosti in sorazmernosti
 3. Protokol o statutu Sodišča Evropske unije
 4. Protokol o statutu Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke
 5. Protokol o statutu Evropske investicijske banke
 6. Protokol o določitvi sedežev institucij ter nekaterih organov, uradov, agencij in služb Evropske unije
 7. Protokol o privilegijih in imunitetah Evropske unije
 8. Protokol o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske, Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike ter Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske

9. Protokol o Pogodbi ter o Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike
10. Protokol o postopku v zvezi s čezmernim primanjkljajem
11. Protokol o konvergenčnih merilih
12. Protokol o Euroskupini
13. Protokol o nekaterih določbah, ki se nanašajo na Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske glede ekonomske in monetarne unije
14. Protokol o nekaterih določbah, ki se nanašajo na Dansko, glede ekonomske in monetarne unije
15. Protokol o nekaterih nalogah nacionalne banke Danske
16. Protokol o sistemu franka v Pacifiški finančni skupnosti
17. Protokol o schengenskem pravnem redu, vključenem v okvir Evropske unije
18. Protokol o uporabi nekaterih vidikov III-130. člena Ustave za Združeno kraljestvo in Irsko

19. Protokol o stališču Združenega kraljestva in Irske glede politik mejnih kontrol, azila in priseljevanja ter pravosodnega sodelovanja v civilnih zadevah in policijskem sodelovanju
20. Protokol o stališču Danske
21. Protokol o zunanjih odnosih držav članic glede prehoda zunanjih meja
22. Protokol o azilu za državljane držav članic
23. Protokol o stalnem strukturnem sodelovanju, vzpostavljenem na podlagi šestega odstavka I-41. člena in III-312. člena Ustave
24. Protokol o drugem odstavku I-41. člena Ustave
25. Protokol o uvozu naftnih proizvodov, rafiniranih na Nizozemskih Antilih, v Evropsko Unijo
26. Protokol o pridobitvi nepremičnin na Danskem
27. Protokol o sistemu javne radiotelevizije v državah članicah
28. Protokol o III-214. členu Ustave
29. Protokol o ekonomski, socialni in teritorialni povezanosti

30. Protokol o posebni ureditvi za Grenlandijo
31. Protokol o členu 40.3.3 irske ustave
32. Protokol o drugem odstavku I-9. člena Ustave o pristopu Unije k Evropski konvenciji o človekovih pravicah
33. Protokol o aktih in pogodbah, ki dopolnjujejo ali spreminjajo Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti in Pogodbo o Evropski uniji
34. Protokol o prehodnih določbah za institucije in organe Evropske unije
35. Protokol o finančnih posledicah izteka Pogodbe o Evropski skupnosti za premog in jeklo ter o Raziskovalnem skladu za premog in jeklo
36. Protokol o spremembah Pogodbe o ustanovitvi Evropske Skupnosti za atomsko energijo

III. Priloge k Pogodbi o Ustavi za Evropo:

1. Priloga I: Seznam iz III-226. člena Ustave
2. Priloga II: Čezmorske dežele in ozemlja, za katere se uporabljajo določbe IV. naslova III. dela Ustave

Konferenca je sprejela naslednje izjave, ki so priložene tej sklepni listini:

A. Izjave o določbah Ustave

1. Izjava o I-6. členu
2. Izjava o drugem odstavku I-9. člena
3. Izjava o I-22., I-27. in I-28. členu
4. Izjava o sedmem odstavku I-24. člena o sklepu Evropskega sveta o predsedovanju Svetu
5. Izjava o I-25. členu
6. Izjava o I-26. členu
7. Izjava o I-27. členu
8. Izjava o I-36. členu
9. Izjava o I-43. in III-329. členu
10. Izjava o I-51. členu
11. Izjava o I-57. členu

12. Izjava o pojasnilih v zvezi z Listino o temeljnih pravicah
13. Izjava o III-116. členu
14. Izjava o III-136. in III-267. členu
15. Izjava o III-160. in III-322. členu
16. Izjava o točki c) drugega odstavka III-167. člena
17. Izjava o III-184. členu
18. Izjava o III-213. členu
19. Izjava o III-220. členu
20. Izjava o III-243. členu
21. Izjava o III-248. členu
22. Izjava o III-256. členu
23. Izjava o drugem pododstavku prvega odstavka III-273. člena
24. Izjava o III-296. členu

25. Izjava o III-325. členu o pogajanjih in sklepanju mednarodnih sporazumov držav članic v zvezi z območjem svobode, varnosti in pravice
26. Izjava o četrtem odstavku III-402. člena
27. Izjava o III-419. členu
28. Izjava o sedmem odstavku IV-440. člena
29. Izjava o drugem odstavku IV-448. člena
30. Izjava o ratifikaciji Pogodbe o Ustavi za Evropo

B. Izjave o protokolih, priloženih Ustavi

Izjave o Protokolu o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske, Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike ter Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske.

31. Izjava o Ålandskih otokih
32. Izjava o Laponcih

Izjave o Protokolu o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike

33. Izjava o suverenih conah Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske na Cipru
34. Izjava Komisije o suverenih conah Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske na Cipru
35. Izjava o jedrski elektrarni Ignalina v Litvi
36. Izjava o tranzitu oseb po kopnem med območjem Kaliningrada in drugimi deli Ruske federacije
37. Izjava o enoti 1 in enoti 2 jedrske elektrarne Bohunice V1 na Slovaškem
38. Izjava o Cipru
39. Izjava o Protokolu o Danski
40. Izjava o Protokolu o prehodnih določbah v zvezi z institucijami in organi Unije
41. Izjava o Italiji

Konferenca se je tudi seznanila z naslednjimi izjavami, ki so priložene tej sklepni listini:

42. Izjava Kraljevine Nizozemske o I-55. členu
43. Izjava Kraljevine Nizozemske o IV-440. členu
44. Izjava Zvezne republike Nemčije, Irske, Republike Madžarske, Republike Avstrije in Kraljevine Švedske
45. Izjava Kraljevine Španije in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske
46. Izjava Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske o opredelitvi izraza "državljeni"
47. Izjava Kraljevine Španije o opredelitvi izraza "državljeni"
48. Izjava Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske o volilni pravici za volitve v Evropski parlament
49. Izjava Kraljevine Belgije o nacionalnih parlamentih
50. Izjava Republike Latvije in Republike Madžarske o črkovanju imena enotne valute v Pogodbi o Ustavi za Evropo

VSEBINA

A. Izjave o določbah Ustave

1. Izjava o I-6. členu
2. Izjava o drugem odstavku I-9. člena
3. Izjava o I-22., I-27. in I-28. členu
4. Izjava o sedmem odstavku I-24. člena o sklepu Evropskega sveta o predsedovanju Svetu
5. Izjava o I-25. členu
6. Izjava o I-26. členu
7. Izjava o I-27. členu
8. Izjava o I-36. členu
9. Izjava o I-43. in III-329. členu
10. Izjava o I-51. členu
11. Izjava o I-57. členu

12. Izjava o pojasnilih v zvezi z Listino o temeljnih pravicah
13. Izjava o III-116. členu
14. Izjava o III-136. in III-267. členu
15. Izjava o III-160. in III-322. členu
16. Izjava o točki c) drugega odstavka III-167. člena
17. Izjava o III-184. členu
18. Izjava o III-213. členu
19. Izjava o III-220. členu
20. Izjava o III-243. členu
21. Izjava o III-248. členu
22. Izjava o III-256. členu
23. Izjava o drugem pododstavku prvega odstavka III-273. člena
24. Izjava o III-296. členu
25. Izjava o III-325. členu o pogajanjih in sklepanju mednarodnih sporazumov držav članic v zvezi z območjem svobode, varnosti in pravice

26. Izjava o četrtem odstavku III-402. člena
27. Izjava o III-419. členu
28. Izjava o sedmem odstavku IV-440. člena
29. Izjava o drugem odstavku IV-448. člena
30. Izjava o ratifikaciji Pogodbe o Ustavi za Evropo

B. Izjave o protokolih, priloženih Ustavi

Izjave o Protokolu o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske, Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike ter Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske.

31. Izjava o Ålandskih otokih
32. Izjava o Laponcih

Izjave o Protokolu o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike

33. Izjava o suverenih conah Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske na Cipru
34. Izjava Komisije o suverenih conah Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske na Cipru
35. Izjava o jedrski elektrarni Ignalina v Litvi
36. Izjava o tranzitu oseb po kopnem med območjem Kaliningrada in drugimi deli Ruske federacije
37. Izjava o enoti 1 in enoti 2 jedrske elektrarne Bohunice V1 na Slovaškem
38. Izjava o Cipru
39. Izjava o Protokolu o Danski
40. Izjava o Protokolu o prehodnih določbah v zvezi z institucijami in organi Unije
41. Izjava o Italiji

Izjave držav članic:

42. Izjava Kraljevine Nizozemske o I-55. členu
43. Izjava Kraljevine Nizozemske o IV-440. členu
44. Izjava Zvezne republike Nemčije, Irske, Republike Madžarske, Republike Avstrije in Kraljevine Švedske
45. Izjava Kraljevine Španije in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske
46. Izjava Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske o opredelitvi izraza "državljeni"
47. Izjava Kraljevine Španije o opredelitvi izraza "državljeni"
48. Izjava Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske o volilni pravici za volitve v Evropski parlament
49. Izjava Kraljevine Belgije o nacionalnih parlamentih
50. Izjava Republike Latvije in Republike Madžarske o črkovanju imena enotne valute v Pogodbi o Ustavi za Evropo

A. IZJAVE O DOLOČBAH USTAVE

1. Izjava o I-6. členu

Konferenca ugotavlja, da določbe I-6. člena odražajo obstoječo sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti in Sodišča prve stopnje.

2. Izjava o drugem odstavku I-9. člena

Konferenca se strinja, da se pristop Unije k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah uredi tako, da se ohranijo posebne značilnosti prava Unije. S tem v zvezi Konferenca ugotavlja, da obstaja redni dialog med Sodiščem Evropske unije in Evropskim sodiščem za človekove pravice; ta dialog se lahko okrepi s pristopom Evropske unije k tej Konvenciji.

3. Izjava o I-22., I-27. in I-28. členu

Pri izbiranju oseb, pozvanih k opravljanju funkcij predsednika Evropskega sveta, predsednika Komisije in ministra za zunanje zadeve Unije, je treba ustrezno upoštevati potrebo po spoštovanju geografske in demografske raznolikosti Unije in njenih držav članic.

4. Izjava o sedmem odstavku I-24. člena
o sklepu Evropskega sveta o predsedovanju Svetu

"Konferenca izjavlja, da bi Svet moral začeti s pripravo evropskega sklepa o izvajanju evropskega sklepa Evropskega sveta o izvrševanju predsedovanja Svetu takoj po podpisu Pogodbe o Ustavi za Evropo in podati politično soglasje v šestih mesecih. Osnutek evropskega sklepa Evropskega sveta, ki bo sprejet na dan začetka veljavnosti omenjene Pogodbe, je naveden spodaj:".

Osnutek evropskega sklepa Evropskega sveta o predsedovanju Svetu

1. ČLEN

- (1) Svetu, razen v primeru Sveta za zunanje zadeve, predsedujejo vnaprej določene skupine treh držav članic za obdobje 18 mesecev. Skupine so sestavljene po načelu enakopravne rotacije med državami članicami ob upoštevanju njihove raznolikosti in geografskega ravnovesja v Uniji.
- (2) Vsak član skupine izmenično predseduje za obdobje šest mesecev vsem sestavam Sveta, razen Svetu za zunanje zadeve. Ostali člani skupine pomagajo predsedniku pri opravljanju vseh njegovih obveznosti na podlagi skupnega programa. Člani skupine se lahko med sabo dogovorijo za drugačno ureditev.

2. ČLEN

Odboru stalnih predstavnikov vlad držav članic predseduje predstavnik države članice, ki predseduje Svetu za splošne zadeve.

Politično-varnostnemu odboru predseduje predstavnik ministra za zunanje zadeve Unije.

Predsedstvo pripravljajalnih organov sestav Sveta, razen Sveta za zunanje zadeve, pripada članu skupine, ki predseduje ustrezni sestavi, razen če ni v skladu s 4. členom tega sklepa določeno drugače.

3. ČLEN

Svet za splošne zadeve, v sodelovanju s Komisijo, zagotavlja v okviru večletnega programiranja usklajenost in kontinuiteto dela različnih sestav Sveta. Predsedujoče države članice ob pomoči generalnega sekretariata Sveta sprejmejo vse ukrepe, potrebne za organizacijo in nemoten potek dela Sveta.

4. ČLEN

Svet sprejme evropski sklep o določitvi izvedbenih ukrepov za ta sklep.

5. Izjava o I-25. členu

Konferenca izjavlja, da bo Svet sprejel evropski sklep o izvajanju I-25. člena na dan začetka veljavnosti Pogodbe o Ustavi za Evropo. Osnutek sklepa je navaden spodaj:

Osnutek sklepa Sveta o izvajanju I-25. člena

SVET EVROPSKE UNIJE –

ob upoštevanju naslednjega:

- (1) Šteje se, da je primerno sprejeti določbe, ki bodo dopuščale nemoten prehod s sistema odločanja v Svetu s kvalificirano večino, kakor je opredeljen v Pogodbi iz Nice in določen v drugem odstavku 2. člena Protokola o prehodnih določbah v zvezi z institucijami in organi Unije, ki je priložen Ustavi in se bo še naprej uporabljal do 31. oktobra 2009, na volilni sistem po 25. členu Ustave, ki se bo začel uporabljati 1. novembra 2009.
- (2) Opozarja se, da je praksa Sveta takšna, da se po najboljših močeh posveča krepitvi demokratične legitimnosti odločitev, ki se sprejemajo s kvalificirano večino.
- (3) Ocenjuje se, da je primerno ohraniti v veljavi sedanji sklep toliko časa, kolikor je potrebno, da bi zagotovili nemoten prehod na nov sistem glasovanja, predviden v Ustavi –

SKLENE:

1. ČLEN

Če člani Sveta, ki predstavljajo:

- a) najmanj tri četrtine prebivalstva, ali
- b) najmanj tri četrtine števila držav članic,

potrebni za manjšino, ki lahko prepreči sprejetje odločitve, ki izhaja iz uporabe prvega ali drugega odstavka I-25. člena, izrazijo nasprotovanje temu, da bi Svet sprejel akt s kvalificirano večino, Svet razpravlja o zadevi.

2. ČLEN

Svet med to razpravo stori vse kar lahko, da bi v razumnem roku in ne glede na obvezne roke, določene s pravom Unije, dosegel zadovoljivo rešitev pri obravnavi pomislekov članov Sveta iz prejšnjega člena.

3. ČLEN

V ta namen predsednik Sveta ob pomoči Komisije in ob spoštovanju poslovnika Sveta sprejme pobude, potrebne za doseganje širše podlage za soglasje v Svetu. Člani sveta mu nudijo svojo pomoč.

4. ČLEN

Ta sklep začne veljati 1. novembra 2009. Ostane v veljavi vsaj do leta 2014. Potem lahko Svet sprejme evropski sklep o njegovi razveljavitvi.

6. Izjava o I-26. členu

Konferenca meni, da naj potem, ko v Komisiji ne bo več državljanov vseh držav članic, Komisija posebno pozornost posveti potrebi po zagotavljanju polne preglednosti v odnosih z vsemi državami članicami. Skladno s tem naj Komisija vzdržuje tesne stike z vsemi državami članicami, ne glede na to, ali je njihov državljan član Komisije ali ne, in v tej zvezi posveča posebno pozornost potrebi po izmenjavi informacij in posvetovanju z vsemi državami članicami.

Konferenca prav tako meni, da mora Komisija sprejeti vse potrebne ukrepe, s katerimi zagotovi, da se v celoti upošteva politična, socialna in gospodarska stvarnost v vseh državah članicah, tudi tistih, ki med člani Komisije nimajo svojega državljana. S temi ukrepi naj se zagotovi tudi to, da se stališča teh držav članic upoštevajo z ustrežno organizacijsko ureditvijo.

7. Izjava o I-27. členu

Konferenca meni, da sta Evropski parlament in Evropski svet v skladu z določbami Ustave skupaj odgovorna za nemoten potek postopka za izvolitev predsednika Evropske komisije. Pred odločitvijo Evropskega sveta predstavniki Evropskega parlamenta in Evropskega sveta tako opravijo potrebna posvetovanja v okviru, ki velja za najprimernejšega. V skladu s prvim odstavkom I-27. člena se ta posvetovanja osredotočijo na strokovne izkušnje kandidatov za predsednika Komisije, pri čemer se upoštevajo volitve v Evropski parlament. Ureditev takih posvetovanj se lahko določi pravočasno z medsebojnim dogovorom med Evropskim parlamentom in Evropskim svetom.

8. Izjava o I-36. členu

Konferenca se seznanila z namero Komisije, da nadaljuje s posveti s strokovnjaki, ki jih imenujejo države članice, glede priprave delegiranih evropskih uredb na področju finančnih storitev v skladu z ustaljeno prakso.

9. Izjava o I-43. in III-329. členu

Ne glede na ukrepe Unije za izpolnitev svojih solidarnostnih obveznosti do države članice, ki je žrtev terorističnega napada, naravne nesreče ali nesreče, ki jo je povzročil človek, nobena od določb I-43. in III-329. člena Ustave ne vpliva na pravico druge države članice, da izbere najbolj primerna sredstva za izpolnitev lastne solidarnostne obveznosti do te države članice.

10. Izjava o I-51. členu

Konferenca izjavlja, da se ustrezno upoštevajo značilnosti zadeve, kadar bi pravila o varstvu osebnih podatkov, ki jih je treba sprejeti na podlagi I-51. člena, lahko neposredno vplivala na nacionalno varnost. Opozarja, da zakonodaja, ki se trenutno uporablja (glej zlasti Direktivo 95/46/ES), vključuje posebne izjeme glede tega.

11. Izjava o I-57. členu

Unija bo upoštevala posebne okoliščine teritorialno majhnih dežel in z njimi vzdrževala specifične sosedске odnose.

12. Izjava o pojasnilih glede Listine o temeljnih pravicah

Konferenca se seznanila s pojasnili glede Listine o temeljnih pravicah, oblikovanimi pod vodstvom predsedstva Konvencije, ki je listino sestavil, in dopoljenimi pod vodstvom predsedstva Evropske konvencije, kakor je navedeno spodaj.

POJASNILA GLEDE LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH

Ta pojasnila so bila prvotno pripravljena pod vodstvom predsedstva Konvencije, ki je sestavil osnutek Listine Evropske unije o temeljnih pravicah. V luči priprave dopolnitev besedila Listine s strani Evropske konvencije (zlasti členov 51 in 52¹) in nadaljnjega razvoja prava Unije so bila ta pojasnila posodobljena pod vodstvom predsedstva Evropske konvencije. Čeprav sama nimajo pravne veljave, so dragoceno razlagalno orodje, namenjeno pojasnjevanju določb Listine.

PREAMBULA

Evropski narodi so pri oblikovanju vse tesnejše zveze odločeni na podlagi skupnih vrednot deliti mirno prihodnost.

Unija, ki se zaveda svoje duhovne in moralne dediščine, temelji na nedeljivih in univerzalnih vrednotah človekovega dostojanstva, svobode, enakopravnosti in solidarnosti; temelji na načelu demokracije in na načelu pravne države. Posameznika postavlja v središče svojih dejavnosti z vzpostavitvijo državljanstva Unije in oblikovanjem območja svobode, varnosti in pravice.

¹ II-111. in II-112. člen Ustave.

Ob spoštovanju raznolikosti kultur in tradicij evropskih narodov ter nacionalne identitete držav članic in organizacije njihovih organov oblasti na državni, regionalni in lokalni ravni prispeva Unija k ohranjanju in razvijanju teh skupnih vrednot; prizadeva si za spodbujanje uravnoveženega in trajnostnega razvoja ter zagotavlja prosti pretok oseb, storitev, blaga in kapitala ter svobodo ustanavljanja.

V ta namen je treba glede na spremembe v družbi, socialni napredek ter znanstveni in tehnični razvoj okrepiti varstvo temeljnih pravic z listino, ki te pravice še bolj poudari.

Ta listina ob upoštevanju pristojnosti in nalog Unije ter načela subsidiarnosti potrjuje pravice, kot izhajajo zlasti iz skupnih ustavnih tradicij in mednarodnih obveznosti držav članic, Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, socialnih listin, ki sta jih sprejela Unija in Svet Evrope, ter sodne prakse Sodišča Evropske unije in Evropskega sodišča za človekove pravice. V tem okviru sodišča Unije in držav članic Listino razlagajo ob ustreznem upoštevanju pojasnil, oblikovanih pod vodstvom predsedstva konvencije, ki je Listino sestavila, in ki so bila dopolnjena pod vodstvom predsedstva Evropske konvencije.

Uživanje teh pravic je povezano z odgovornostmi in dolžnostmi do soljudi, človeške skupnosti in prihodnjih generacij.

Zato Unija priznava pravice, svoboščine in načela, navedena v nadaljevanju.

NASLOV I

DOSTOJANSTVO

ČLEN 1¹

Človekovo dostojanstvo

Človekovo dostojanstvo je nedotakljivo. Treba ga je spoštovati in varovati.

Pojasnilo

Človekovo dostojanstvo ni zgolj samo po sebi temeljna pravica, temveč predstavlja osnovo temeljnih pravic. V Splošni deklaraciji človekovih pravic iz leta 1948 je človekovo dostojanstvo zapisano v preambuli: "Ker pomeni priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu."

V svoji sodbi z dne 9. oktobra 2001 v zadevi C-377/98 Nizozemska proti Evropskemu parlamentu in Svetu, 2001 PSES 7079, obrazložitev v točkah št. 70 –77, je Sodišče potrdilo, da je temeljna pravica človekovega dostojanstva del prava Unije.

Iz tega izhaja, da se nobena od pravic iz te listine ne sme uporabiti za škodovanje dostojanstvu druge osebe in da je človekovo dostojanstvo del bistva pravic v tej listini. Zaradi tega ga je treba spoštovati, tudi kadar je določena pravica omejena.

¹ II-61. člen Ustave.

ČLEN 2¹

Pravica do življenja

1. Vsakdo ima pravico do življenja.
2. Nihče ne sme biti obsojen na smrtno kazen ali usmrčen.

Pojasnilo

1. Prvo odstavke tega člena temelji na prvem stavku prvega odstavka 2. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP), ki se glasi:

"1. Pravica vsakogar do življenja je zavarovana z zakonom...."

2. Drugi stavek določbe, ki se nanaša na smrtno kazen, je bil nadomeščen z začetkom veljavnosti 1. člena Protokola št. 6 k EKČP, ki se glasi:

"Smrtna kazen se odpravi. Nihče ne sme biti obsojen na takšno kazen ali usmrčen."
Drugi odstavek člena 2 Listine² temelji na tej določbi.

3. Določbe člena 2 Listine³ ustrezajo tistim iz zgornjih členov EKČP in njenega Protokola. V skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine⁴ imajo enak pomen in področje uporabe. Zato je na "negativne" opredelitve v EKČP prav tako treba gledati kot na sestavni del Listine:

¹ II-62. člen Ustave.

² Drugi odstavek II-62. člena Ustave.

³ II-62. člen Ustave.

⁴ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

a) Drugi odstavek 2. člena EKČP:

"Kot kršitev tega člena se ne šteje odvzem življenja, če je posledica uporabe nujno potrebne sile:

- a) pri obrambi katerekoli osebe pred nezakonitim nasiljem,
- b) pri zakonitem odvzemu prostosti ali pri preprečitvi bega osebi, ki ji je zakonito odvzeta prostost,
- c) pri zakonitem dejanju, ki ima namen zadušiti upor ali vstajo."

b) 2. člen Protokola št. 6 k EKČP:

"Država lahko določi v svoji zakonodaji smrtno kazen za dejanja, storjena med vojno ali ob neposredni vojni nevarnosti; takšna kazen se sme uporabiti le v primerih, ki so določeni v zakonu in v skladu z določbami zakona.."

ČLEN 3¹

Pravica do osebne celovitosti

1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja telesne in duševne celovitosti.

¹ II-63. člen Ustave

2. Na področju medicine in biologije je treba spoštovati zlasti:
 - a) svobodno privolitev po predhodni seznanitvi prizadete osebe v skladu s postopki, določenimi z zakonom;
 - b) prepoved evgeničnih postopkov, zlasti tistih, katerih cilj je selekcija ljudi;
 - c) prepoved uporabe človeškega telesa in njegovih delov zaradi premoženjske koristi;
 - d) prepoved reproduktivnega kloniranja človeških bitij.

Pojasnilo

1. V svoji sodbi z dne 9. oktobra 2001 v zadevi C-377/98 Nizozemska proti Evropskemu parlamentu in Svetu, 2001, PSES 7079, obrazložitev v točkah št. 70, 78 –80, je Sodišče potrdilo, da je temeljna pravica človekovega dostojanstva del prava Unije in vključuje, v okviru medicine in biologije, svobodno privolitev po predhodni seznanitvi darovalca in prejemnika.
2. Načela člena 3 Listine¹ so že vključena v Konvencijo o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino, ki jo je sprejel Svet Evrope (ETS 164 in dodatni protokol ETS 168). Listine se ne oddaljuje od teh načel in zato prepoveduje le reproduktivno kloniranje. Drugih oblik kloniranja niti ne odobrava niti ne prepoveduje. Zato na noben način zakonodajnim telesom ne preprečuje prepovedi drugih oblik kloniranja.

¹ II-63. člen Ustave.

3. Sklicevanje na evgenične postopke, zlasti tiste, katerih cilj je selekcija ljudi, se nanaša na morebitne razmere, v katerih bi se organizirali in izvajali selekcijski programi, ki bi med drugim vključevali sterilizacijske kampanje, prisilne nosečnosti, obvezne etnične poroke, kar so vse dejanja, ki se po statutu Mednarodnega kazenskega sodišča, sprejetem v Rimu 17. julija 1998 (glej njegovo točko g), prvega odstavka 7. člena), štejejo za mednarodna kazniva dejanja.

ČLEN 4¹

Prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja

Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

Pojasnilo

Pravica v členu 4² je pravica, zagotovljena s 3. členom EKČP, ki ima enako besedilo: "Nikogar se ne sme mučiti ali nečloveško in ponižujoče z njim ravnati ali ga kaznovati." Zato ima na podlagi tretjega odstavka člena 52³ Listine enak pomen in področje uporabe kot člen EKČP.

ČLEN 5⁴

Prepoved suženjstva in prisilnega dela

1. Nikogar se ne sme držati v suženjstvu ali podložništvu.

¹ II-64. člen Ustave.

² II-64. člen Ustave.

³ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

⁴ II-65. člen Ustave.

2. Od nikogar se ne sme zahtevati, da opravlja prisilno ali obvezno delo.
3. Trgovina z ljudmi je prepovedana.

Pojasnilo

1. Pravica v prvem in drugem odstavku člena 5¹ ustreza prvemu in drugemu odstavku 4. člena EKČP, ki ima enako besedilo. Zato ima v skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine² enak pomen in področje uporabe kot člen EKČP. Zaradi tega:

- nobena omejitev ne more legitimno vplivati na pravico, zagotovljeno v prvem odstavku;
- v drugem odstavku je treba "prisilno ali obvezno delo" razumeti v luči "negativnih" opredelitev iz tretjega odstavka 4. člena EKČP:

"Pojem prisilno ali obvezno delo v zvezi s tem členom ne vključuje:

- a) dela, ki se zahteva pri rednem prestajanju zapora v skladu z določbami 5. člena te Konvencije ali med pogojnim odpustom s prestajanja zaporne kazni,
- b) katerekoli službe vojaške narave, službe, ki jo zahtevajo namesto obveznega služenja vojske v državah v katerih je ugovor vesti dopusten,

¹ II-65. člen Ustave.

² Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

- c) službe, ki je komu dodeljena ob nevarnosti ali ob nesreči, ko je ogroženo življenje ljudi ali blaginja skupnosti,
- d) del ali služb, ki so sestavni del običajnih državljanskih dolžnosti."

2. Tretji odstavek izvira neposredno iz človekovega dostojanstva in upošteva nedavni razvoj organiziranega kriminala, kot so mreže organizacij pridobitniškega nezakonitega priseljevanja ali spolnega izkoriščanja. Priloga h Konvenciji Europol vsebuje naslednje opredelitve, ki se nanašajo na trgovino z namenom spolnega izkoriščanja: "trgovina z ljudmi pomeni izpostavljanje osebe pravemu in nezakonitemu vplivu drugih oseb z uporabo nasilja ali groženj ali z zlorabo oblasti ali intrigo z namenom izkoriščanja prostitucije, oblik spolnega izkoriščanja in zlorabe mladoletnikov ali trgovine z zapuščenimi otroki". Poglavje 6 Konvencije o izvajanju Schengenskega sporazuma, ki je bilo vključeno v pravni red Unije, v katerem sodelujeta Združeno kraljestvo in Irska, v členu 27(1) vsebuje naslednje besedilo, ki se nanaša na mreže za nezakonito priseljevanje: "Pogodbenice ustrezno kaznujejo osebo, ki zaradi dobička tujcu pomaga ali poskuša pomagati vstopiti ali prebivati na ozemlju ene od pogodbenic v nasprotju z zakonodajo te pogodbenice o vstopu in prebivanju tujcev." Svet je 19. julija 2002 sprejel okvirni sklep (2002/629/PNZ) o boju proti trgovanju z ljudmi (UL L 203, str. 1), ki v členu 1 podrobno opredeljuje kazniva dejanja v zvezi s trgovanjem z ljudmi za namene izkoriščanja delovne sile ali spolnega izkoriščanja, za katere morajo države članice na podlagi tega okvirnega sklepa zagotoviti, da so kazniva.

NASLOV II

SVOBOŠČINE

ČLEN 6¹

Pravica do svobode in varnosti

Vsakdo ima pravico do svobode in varnosti.

Pojasnilo

Pravice v členu 6² so pravice, ki jih zagotavlja 5. člen EKČP in imajo v skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine³ enak pomen in področje uporabe. Zaradi tega omejitve, ki se jih zanje lahko legitimno uvede, ne smejo presegati omejitev, kot jih dovoljuje EKČP v besedilu 5. člena:

"1. Vsakdo ima pravico do prostosti in osebne varnosti. Nikomur se ne sme odvzeti prostost, razen v naslednjih primerih in v skladu s postopkom, ki je predpisan z zakonom:

- a) zakonit pripor, odrejen s sodbo pristojnega sodišča,
- b) zakonit odvzem prostosti osebi, ki se ne pokori zakoniti odločbi sodišča, ali zato, da bi zagotovili izpolnitev kakšne z zakonom naložene obveznosti,

¹ II-66. člen Ustave.

² II-66. člen Ustave.

³ Tretji odstavek, II-112. člena Ustave.

- c) zakonit odvzem prostosti, ki je potreben zato, da bi osebo privedli pred pristojno sodno oblast ob utemeljenem sumu, da je storila kaznivo dejanje, ali kadar je to utemeljeno nujno zato, da bi preprečili storitev kaznivega dejanja ali beg po storjenem kaznivem dejanju,
 - d) pridržanje mladoletnika na podlagi zakonite odločbe zaradi vzgojnega nadzorstva ali zakonit odvzem prostosti mladoletniku zato, da bi ga privedli pred pristojno oblast,
 - e) zakonito pridržanje oseb, da bi preprečili širjenje nalezljivih bolezni, ali duševno bolnih oseb, alkoholikov, narkomanov in potepuhov,
 - f) zakonit odvzem prostosti osebi z namenom, da bi ji preprečili nedovoljen vstop v državo, ali pripor osebe, proti kateri teče postopek za izgon ali za izročitev.
2. Ob odvzemu prostosti je treba vsakogar takoj poučiti v jeziku, ki ga razume, o vzrokih za odvzem prostosti in česa ga dolžijo.
 3. Vsakogar, ki mu je bila odvzeta prostost v skladu z določbami tč. c 1. odstavka tega člena, je treba takoj privedi pred sodnika ali drugo uradno osebo, ki na podlagi zakona izvršuje sodno oblast; vsakdo ima pravico, da mu sodijo v razumen roku ali ga izpustijo. Izpustitev na prostost je lahko pogojena z jamstvi, da bo prišel na sojenje.
 4. Vsakdo, ki mu je bila odvzeta prostost ima pravico začeti postopek, v katerem bo sodišče hitro odločilo o zakonitosti odvzema prostosti in odredilo njegovo izpustitev, če je bil odvzem prostosti nezakonit.

5. Kdor je bil žrtev odvzema prostosti v nasprotju z določili tega člena, ima iztožljivo pravico do odškodnine."

Pravice, zapisane v členu 6¹, je treba spoštovati, zlasti kadar Evropski parlament in Sveta sprejemata zakone in okvirne zakone na področju pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah na podlagi III-270., III-271. in III-273. člena Ustave, predvsem, da se določijo najmanjše skupne določbe o kategorizaciji kršitev in kazni ter nekateri vidiki procesnega prava.

ČLEN 7²

Spoštovanje zasebnega in družinskega življenja

Vsakdo ima pravico do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja, stanovanja in komunikacij.

Pojasnilo

Pravice, zagotovljene s členom 7³ ustrezajo pravicam, zagotovljenim z 8. členom EKČP. Zaradi upoštevanja tehnološkega razvoja je bila beseda "dopisovanje" zamenjana z "komunikacijami".

¹ II-66. člen Ustave.

² II-67. člen Ustave.

³ II-67. člen Ustave.

V skladu s tretjim odstavkom člena 52¹ sta pomen in področje uporabe te pravice enaka kot v ustreznem členu EKČP. Zaradi tega so omejitve, ki se jih lahko legitimno uvede na to pravico, enake tistim, kot jih dovoljuje 8. člen EKČP:

- "1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja.
2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi."

ČLEN 8²

Varstvo osebnih podatkov

1. Vsakdo ima pravico do varstva osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj.
2. Osebnih podatki se morajo obdelovati pošteno, za določene namene in na podlagi privolitve prizadete osebe ali na drugi legitimni podlagi, določeni z zakonom. Vsakdo ima pravico dostopa do podatkov, zbranih o njem, in pravico zahtevati, da se ti podatki popravijo.
3. Spoštovanje teh pravil nadzira neodvisen organ.

¹ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

² II-68. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen temelji na členu 286 Pogodbe o ES in Direktivi 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov (UL L 281, 23. 11. 1995, str. 31), kot tudi na 8. členu EKČP in na Konvenciji Sveta Evrope z dne 28. januarja 1981 o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, ki so jo ratificirale vse države članice.

Člen 286 Pogodbe ES je sedaj nadomestil I-51. člen Ustave. Prav tako je vključeno sklicevanje na Uredbo ES št. 45/2001 Evropskega parlamenta in Sveta o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov v institucijah in organih Skupnosti in o prostem pretoku takih podatkov (UL L 8, 12. 1. 2002, str. 1). Zgoraj omenjeni direktiva in uredba vsebujeta pogoje in omejitve pri izvajanju pravice do varovanja osebnih podatkov.

ČLEN 9¹

Pravica sklepanja zakonske zveze in pravica ustvarjanja družine

Pravica sklepanja zakonske zveze in pravica ustvarjanja družine sta zagotovljeni v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo uresničevanje teh pravic.

¹ II-69. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen temelji na 12. členu EKČP, ki se glasi: "Moški in ženske, zreli za zakon, imajo pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino v skladu z domačimi zakoni, ki urejajo uveljavljanje te pravice." Besedilo tega člena je bilo posodobljeno tako, da vključuje primere, kjer nacionalna zakonodaja priznava ureditve, ki niso poroka za oblikovanje družine. Ta člen niti ne prepoveduje niti ne zagotavlja statusa poroke zvezam med človekoma istega spola. Ta pravica je torej podobna tisti, ki jo daje EKČP, vendar pa je njeno področje uporabe lahko širše, kadar tako določa nacionalna zakonodaja.

ČLEN 10¹

Svoboda misli, vesti in vere

1. Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in vere. Ta pravica vključuje svobodo spreminjanja vere ali prepričanja ter svobodo izražanja svoje vere ali svojega prepričanja, posamezno ali skupaj z drugimi, javno ali zasebno, pri bogoslužju, pouku, običajih in obredih.
2. Pravica do ugovora vesti se priznava v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo uresničevanje te pravice.

¹ II-69. člen Ustave.

Pojasnilo

Pravica, zagotovljena v prvem odstavku ustreza pravici, ki jo zagotavlja 9. člen EKČP in ima, v skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine¹, enak pomen in področje uporabe. Omejitve morajo v ta namen upoštevati drugi odstavek 9. člena EKČP, ki se glasi: "Svoboda izpovedovanja vere ali prepričanja se sme omejiti samo v primerih, ki jih določa zakon, in če je to nujno v demokratični družbi zaradi javne varnosti, za zaščito javnega reda, zdravja ali morale ali zaradi varstva pravic in svoboščin drugih ljudi."

Pravica, zagotovljena v drugem odstavku, ustreza nacionalnim ustavnim tradicijam in razvoju nacionalne zakonodaje na tem področju.

ČLEN 11²

Svoboda izražanja in obveščanja

1. Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica vključuje svobodo mnenja ter sprejemanja in širjenja vesti ali idej brez vmešavanja javnih organov in ne glede na državne meje.
2. Spoštuje se svoboda in pluralnost medijev.

¹ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

² II-71. člen Ustave.

Pojasnilo

1. Člen 11¹ ustreza 10. členu EKČP, ki se glasi:

- "1. Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Ta člen ne preprečuje državam, da zahtevajo dovoljenje za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij.
2. Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podvrženo obličnostim pogojem, omejitvam ali kaznim, ki jih določa zakon in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali zločinov, za zavarovanje zdravja ali morale, za zavarovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva."

V skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine² sta pomen in področje uporabe te pravice enaka tistima, ki ju zagotavlja EKČP. Zato omejitve, ki se jih lahko uvede, ne smejo presežati omejitev iz drugega odstavka 10. člena Konvencije, ne glede na omejitve, ki jih zakonodaja o konkurenci v Uniji lahko nalaga državam članicam glede uvedbe dogovora o izdaji dovoljenj iz tretjega stavka prvega odstavka 10. člena. EKČP.

¹ II-71. člen Ustave.

² Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

2. Drugi odstavek tega člena poudarja posledice prvega odstavka za svobodo medijev. Predvsem temelji na sodni praksi Sodišča o televiziji, zlasti na zadevi C-288/89 (sodba z dne 25. julija 1991 Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda in drugi [1991] PSES I-4007) in na Protokolu o sistemu javne radiotelevizije v državah članicah, ki je priloga Pogodbi ES in sedaj Ustavi, ter na Direktivi sveta 89/552/ES o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju dejavnosti razširjanja televizijskih programov (UL L 298, z dne 17. 10. 1989, str. 23) (zlasti njeni sedemnajsti uvodni izjavi).

ČLEN 12¹

Svoboda zbiranja in združevanja

1. Vsakdo ima pravico do mirnega zbiranja in svobodnega združevanja na vseh ravneh, zlasti na področju političnih, sindikalnih in državljanskih zadev, kar vključuje pravico vsakogar, da skupaj z drugimi zaradi zaščite svojih interesov ustanavlja sindikate in se vanje včlanjuje.
2. Politične stranke na ravni Unije prispevajo k izražanju politične volje državljanov Unije.

¹ II-72. člen Ustave.

Pojasnilo

1. Prvi odstavek tega člena ustreza 11. členu EKČP, ki se glasi:

- "1. Vsakdo ima pravico, da mirno zboruje in se svobodno združuje, vključno s pravico, da ustanavlja sindikate in se jim pridruži, da bi zavaroval svoje interese.
2. Izvrševanje teh pravic je mogoče omejiti samo z zakonom, če je to nujno v demokratični družbi zaradi državne ali javne varnosti, za preprečitev neredov ali zločinov, za zaščito zdravja ali morale ali za zavarovanje pravic in svoboščin drugih ljudi. Ta člen ne preprečuje, da bi pripadnikom oboroženih sil, policije ali državne uprave z zakonom omejili izvrševanje teh pravic."

Pomen določb prvega odstavka člena 12 Listine¹ je enak tistemu iz EKČP, vendar pa je njihovo področje uporabe širše, ker veljajo na vseh ravneh, vključno na evropski ravni. V skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine², omejitve te pravice ne smejo presežati tistih, ki veljajo za upravičene v po drugem odstavku 11. člena EKČP.

2. Ta pravica prav tako temelji na členu 11 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev.

¹ II-72. člen Ustave.

² Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

3. Drugi odstavek tega člena ustreza četrtemu odstavku I-46 člena..

ČLEN 13¹

Svoboda umetnosti in znanosti

Umetnostno ustvarjanje in znanstveno raziskovanje sta svobodni. Spoštuje se akademska svoboda.

Pojasnilo

Ta pravica je izvedena predvsem iz pravice do svobode misli in izražanja. Izvaja se ob upoštevanju člena 1² in je lahko predmet omejitev iz 10.člena EKČP.

ČLEN 14³

Pravica do izobraževanja

1. Vsakdo ima pravico do izobraževanja in dostopa do poklicnega in nadaljnjega usposabljanja.
2. Ta pravica vključuje možnost brezplačnega obveznega šolanja.

¹ II-73. člen Ustave.

² II-61. člen Ustave.

³ II-74. člen Ustave.

3. Svoboda ustanavljanja izobraževalnih zavodov ob spoštovanju demokratičnih načel in pravica staršev, da svojim otrokom zagotovijo izobraževanje in pouk v skladu s svojim verskim, svetovnonazorskimi in pedagoškimi prepričanji se spoštujeta v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo njuno uresničevanje.

Pojasnilo

1. Ta člen temelji na skupnih ustavnih tradicijah držav članic in na 2. členu Protokola k EKČP, ki se glasi:

"Nikomur ne sme biti odvzeta pravica do izobraževanja. Pri izvajanju funkcij, ki so v zvezi z vzgojo in izobraževanjem, mora država spoštovati pravico staršev, da zagotovijo svojim otrokom takšno vzgojo in izobraževanje, ki sta v skladu z njihovim lastnim verskim in filozofskim prepričanjem."

Zdelo se je smiselno ta člen razširiti na dostop do poklicnega in nadaljnega usposabljanja (glej točko 14 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev in člen 10 Socialne listine) in dodati načelo brezplačnega obveznega šolanja. Besedilo slednjega pomeni zgolj, da ima pri obveznem šolanju vsak otrok možnost obiskovanja ustanove, ki ponuja brezplačno izobraževanje. To ne zahteva, da so vse ustanove, ki ponujajo izobraževanje ali poklicno in nadaljnje izobraževanje, zlasti zasebne, brezplačne. Prav tako ne izključuje, da je treba nekatere posebne oblike izobraževanja plačevati, če države sprejmejo ukrepe, ki zagotavljajo finančno nadomestilo. V meri, v kakršni Listina velja za Unijo, to pomeni, da mora Unija pri svojih politikah usposabljanja spoštovati brezplačno obvezno šolanje, vendar to seveda ne vzpostavlja novih pristojnosti. Glede pravice staršev jo je treba razlagati v povezavi z določbami člena 24¹.

¹ II-84. člen Ustave.

2. Pravica ustanavljanja javnih ali zasebnih izobraževalnih ustanov je zagotovljena kot eden od vidikov pravice do gospodarske pobude, vendar je omejena s spoštovanjem demokratičnih načel in se jo izvaja v skladu z ureditvami, ki jih določa nacionalna zakonodaja.

ČLEN 15¹

Pravica do izbire poklica in pravica do dela

1. Vsakdo ima pravico do dela in do opravljanja svobodno izbranega ali sprejetega poklica.
2. Vsakemu državljanu Unije je v kateri koli državi članici zagotovljena svoboda iskanja zaposlitve, dela, ustanavljanja in opravljanja storitev.
3. Državljeni tretjih držav, ki smejo delati na ozemlju držav članic, imajo pravico do enakih delovnih pogojev državljani Unije.

Pojasnilo

Pravico do izbire poklica, kot je zagotovljena v prvem odstavku člena 15², priznava sodna praksa Sodišča (glej med drugim sodbo z dne 14. maja 1974, zadeva 4/73 Nold, 1974, PSES 491, odstavki 12 do 14 obrazložitve, sodba z dne 13. decembra 1979, zadeva 44/79 Hauer, 1979, PSES 3727, sodba z dne 8. oktobra 1986, zadeva 234/85 Keller, 1986, PSES 2897, odstavek 8 obrazložitve).

¹ II-75. člen Ustave.

² II-75. člen Ustave.

Ta odstavek se prav tako sklicuje na drugi odstavek člena 1 Evropske socialne listine, ki je bila podpisana 18. oktobra 1961 in so jo ratificirale vse države članice, ter na točko 4 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev z dne 9. decembra 1989. Izraz "delovni pogoji" je treba razumeti v smislu III-213. člena Ustave.

Drugi odstavek obravnava tri pravice, ki jih zagotavljajo I-4., III-133., III-137. in III-144. členu Ustave, to so pravica do prostega gibanja delavcev, pravica do ustanavljanja in pravica opravljanja storitev.

Tretji odstavek temelji na četrti alineji člena 137(3) PES, ki jo je sedaj nadomestila točka g prvega odstavka III-210. člena, ter na členu 19(4) Evropske socialne listine, ki je bila podpisana 18. oktobra 1961 in so jo ratificirale vse države članice. Drugi odstavek člena 52 Listine se zato uporablja. Vprašanje novačenja mornarjev z državljanstvom tretjih držav za člane posadk plovil pod zastavo države članice Unije ureja zakonodaja Unije ter nacionalna zakonodaja in praksa.

ČLEN 16¹

Svoboda gospodarske pobude

Svoboda gospodarske pobude je priznana v skladu s pravom Unije in nacionalnimi zakonodajami in običaji.

¹ II-76. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen temelji na sodni praksi Sodišča, ki je priznalo pravico do izvajanja gospodarske ali trgovske dejavnosti (glej med drugim sodbi z dne 14. maja 1974, zadeva 4/73 Nold, 1974, PSES 491, odstavek 14 obrazložitve, in z dne 27. septembra 1979, zadeva 230-78 SPA Eridiana in drugi, 1979, PSES 2749, odstavek 20 in 31 obrazložitve) in pravico do sklepanja pogodb (glej med drugim sodbo Sukkerfabriken Nykøbing, zadeva 151/78, 1979, PSES 1, odstavek 19 obrazložitve, in sodbo z dne 5. oktobra 1999, C-240/97 Španija proti Komisiji, 1999, PSES I-6571, odstavek 99 obrazložitve), ter na drugem odstavku I-3. člena, ki priznava svobodno konkurenco. Seveda se to pravico izvaja ob spoštovanju zakonodaje Unije in nacionalne zakonodaje. Lahko je predmet omejitev, predvidenih v prvem odstavku člena 52 Listine¹.

ČLEN 17²

Lastninska pravica

1. Vsakdo ima pravico imeti posest nad svojo zakonito pridobljeno lastnino, jo uporabljati, z njo razpolagati in jo zapustiti z oporoko. Lastnina se nikomur ne sme odvzeti, razen v javno korist ter v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon, vendar le proti pravični in pravočasni odškodnini za njeno izgubo. Uživanje lastnine se lahko uredi z zakonom, kolikor je to potrebno zaradi splošnega interesa.
2. Zagotovljeno je varstvo intelektualne lastnine.

¹ Prvi odstavek II-112.člena Ustave.

² II-77. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen temelji na 1. členu Protokola k EKČP:

"Vsaka fizična ali pravna oseba ima pravico do spoštovanja svojega premoženja. Nikomur ne sme biti lastnina odvzeta, razen če je to v javnem interesu v skladu s pogoji, ki jih določa zakon, in ob spoštovanju splošnih načel mednarodnega prava.

Ta določba pa nikakor ne omejuje pravice držav, da uveljavijo zakone, za katere menijo, da so potrebni za nadzor nad uporabo premoženja v skladu s splošnim interesom ali za zagotovitev plačila davkov, drugih prispevkov ali denarnih kazni."

To je temeljna pravica, skupna vsem nacionalnim ustavam. Sodišče jo je v svoji sodni praksi večkrat priznalo, najprej v sodbi Hauer (13. decembra 1979, PSES [1979] 3727). Besedilo je bilo posodobljeno, vendar sta, v skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine¹, pomen in področje uporabe enaka tistima iz pravice, ki jo zagotavlja EKČP in omejitve ne smejo presegati tistih, ki so predvidene tam.

Varovanje intelektualne lastnine, ki je en vidik lastninske pravice, je zaradi vedno večjega pomena in zaradi sekundarne zakonodaje Unije posebej omenjeno v drugem odstavku. Intelektualna lastnina ne vključuje zgolj literarne in umetnostne lastnine, temveč med drugim tudi patentne pravice, pravice blagovne znamke in povezane pravice. Zagotovila iz prvega odstavka se smiselno uporabljajo za intelektualno lastnino.

¹ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

ČLEN 18¹

Pravica azila

Ob upoštevanju pravil Ženevske konvencije z dne 28. julija 1951 in Protokola z dne 31. januarja 1967 o statusu beguncev in v skladu z Ustavo je priznana pravica azila.

Pojasnilo

Besedilo člena temelji na členu 63 PES, ki ga je sedaj nadomestil III-266. člen, ki Uniji nalaga, da spoštuje Ženevsko konvencijo o beguncih. Primerno je sklicevati se na protokol o Združenem kraljestvu in Irski, ki je priložen Ustavi in o Danski, da se določi, v kolikšnem obsegu te države članice izvajajo zakonodajo Unije na tem področju in v kolikšnem obsegu ta člen velja zanje. Ta člen je usklajen s Protokolom o azilu, ki je priložen Ustavi.

ČLEN 19²

Varstvo v primeru odstranitve, izгона ali izročitve

1. Kolektivni izgoni so prepovedani.

¹ II-78. člen Ustave.

² II-79. člen Ustave.

2. Nikogar se ne sme odstraniti, izgnati ali izročiti državi, v kateri obstaja zanj resna nevarnost, da bo podvržen smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

Pojasnilo

Prvi odstavek tega člena ima enak pomen in področje uporabe kot 4. člen Protokola št. 4 k EKČP glede kolektivnega izгона. Njegov namen je zagotoviti, da je vsaka odločitev utemeljena na posebni obravnavi in da z enim ukrepom ni mogoče izgnati vseh oseb, ki imajo državljanstvo posamezne države (glej tudi člen 13 Pakta o državljanskih in političnih pravicah).

Drugi odstavek vključuje ustrezno sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice glede 3. člena EKČP (glej Ahmed proti Avstriji, sodba z dne 17. decembra 1996, [1996] PSES VI-2206 in Soering, sodba z dne 7. julija 1989).

NASLOV III

ENAKOST

ČLEN 20¹

Enakost pred zakonom

Pred zakonom so vsi enaki.

Pojasnilo

Ta člen ustreza splošnemu pravnemu načelu, ki je vključen v vse evropske ustave in ga je tudi Sodišče priznalo kot osnovno načelo prava Skupnosti (sodba z dne 13. novembra 1984, zadeva 283/83 Racke, [1984] PSES 3791, sodba z dne 17. aprila 1997, zadeva 15/95 EARL, [1997] PSES I-1961 in sodba z dne 13. aprila 2000, zadeva 292/97 Karlsson, [2000] PSES 2737).

ČLEN 21²

Prepoved diskriminacije

1. Prepovedana je vsakršna diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnosti manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.

¹ II-80. člen Ustave.

² II-81. člen Ustave.

2. Na področju uporabe Ustave in ne glede na njene posebne določbe je prepovedana vsakršna diskriminacija na podlagi državljanstva.

Pojasnilo

Prvi odstavek glede genetske dediščine izhaja iz člena 13 Pogodbe ES, ki ga je sedaj nadomestil III-124. člen, 14. člena EKČP in 11. člena Konvencije o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino. Če ustreza 14. členu EKČP, se uporablja v skladu s slednjim.

Med prvim odstavkom in III-124. členom ni neskladja ali nezdržljivosti, saj ima slednji drugo področje uporabe in namen: III-124. člen Uniji dodeljuje pristojnost, da sprejema zakonodajne akte, vključno z usklajevanjem zakonov in drugih predpisov držav članic za boj proti nekaterim oblikam diskriminacije, ki so izčrpno naštet v tem členu. Taka zakonodaja lahko vključuje dejavnosti organov držav članic (kot tudi odnose med posamezniki) na vseh področjih v okviru pristojnosti Unije. V nasprotju s tem pa določbe prvega odstavka člena 21¹ ne vzpostavljajo nobenih pooblastil za uzakonitev protidiskriminacijskih zakonov na tem področju delovanja držav članic ali posameznikov, niti ne določajo splošne prepovedi diskriminacije na tako širokih področjih. Namesto tega se nanašajo zgolj na diskriminacijo s strani samih institucij in teles Unije, kadar izvajajo pristojnosti, dodeljene po drugih členih I. in III. dela Ustave, in s strani držav članic, ko izvajajo zakonodajo Unije. Prvi odstavek torej ne spreminja obsega pristojnosti iz III-124. člena niti ne razlage tega člena.

Drugi odstavek ustreza drugemu odstavku I-4. člena in ga je treba uporabljati ob upoštevanju tega člena.

¹ II-81. člen Ustave.

ČLEN 22¹

Kulturna, verska in jezikovna raznolikost

Unija spoštuje kulturno, versko in jezikovno raznolikost.

Pojasnilo

Ta člen temelji na členu 6 Pogodbe o Evropski uniji in na členu 151(1) in (4) Pogodbe o ES, ki sta ju sedaj nadomestila prvi in četrti odstavek III-280. člena, ki se nanašata na kulturo. Spoštovanje kulturne in jezikovne raznolikosti je sedaj zapisano tudi tretjem odstavku I-3. člena Ustave. Ta člen se prav tako zgleduje po izjavi št. 11 sklepne listine Amsterdamske pogodbe o statusu cerkva in nekonfesionalnih organizacij, ki je sedaj prevzeta v I-52. člen Ustave.

ČLEN 23²

Enakost med in ženskami in moškimi

Enakost med ženskami in moškimi se mora zagotoviti na vseh področjih, vključno z zaposlovanjem, delom in plačilom za delo.

Načelo enakosti ne preprečuje ohranitve ali sprejetja ukrepov o specifičnih ugodnostih v korist nezadostno zastopanega spola.

¹ II-82. člen Ustave.

² II-83. člen Ustave.

Pojasnilo

Prvi odstavek temelji na členih 2 in 3(2) Pogodbe ES, ki sta ju sedaj nadomestila I-3. in III-116. člen Ustave, ki Uniji zastavljata cilj spodbujati enakost med ženskami in moškimi, ter na členu 141(1) Pogodbe ES, ki ga je sedaj nadomestil prvi odstavek III-214. člena. Izhaja iz člena 20 Evropske socialne listine (spremenjene) z dne 3. maja 1996 in iz točke 16 iz Listine Skupnosti o pravicah delavcev.

Prav tako temelji na členu 141(3) Pogodbe ES, ki ga je sedaj nadomestil tretji odstavek III-214. člena, in na členu 2(4) Direktive Sveta 76/207/EGS o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega izobraževanja in napredovanja ter delovnih pogojev (UL L 39, z dne 14. 2. 1976, str. 40).

Drugi odstavek na kratko povzema četrti odstavek III-214. člena, ki določa, da načelo enakega obravnavanja ne preprečuje ohranitve ali sprejetja ukrepov o specifičnih ugodnostih, s katerimi se nezadostno zastopanemu spolu olajša opravljanje poklicne dejavnosti ali prepreči ali izravna neugoden položaj v poklicni karieri. V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine¹ ta odstavek ne spreminja četrtega odstavka III-214. člena.

¹ Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

ČLEN 24¹

Pravice otroka

1. Otroci imajo pravico do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove dobrobiti. Svoje mnenje lahko svobodno izražajo. Njihovo mnenje se upošteva v stvareh, ki jih zadevajo, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo.
2. Pri vseh ukrepih javnih organov ali zasebnih ustanov, ki se nanašajo na otroke, se morajo upoštevati predvsem koristi otroka.
3. Vsak otrok ima pravico do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z obema staršema, če to ni v nasprotju z njegovimi koristmi.

Pojasnilo

Ta člen temelji na newyorški Konvenciji o otrokovih pravicah, ki je bila podpisana 20. novembra 1989 in so jo ratificirale vse države članice, zlasti na 3., 9., 12. in 13. členu te konvencije.

Tretji odstavek upošteva dejstvo, da zakonodaja Unije o civilnih zadevah s čezmejnimi posledicami, katere pristojnosti izhajajo iz III-269. člena, lahko kot del oblikovanja območja svobode, varnosti in pravice vključuje tudi pravico do obiska, s katero se zagotovi, da lahko otrok redno vzdržuje osebni in neposredni stik z obema staršema.

¹ II-84. člen Ustave.

ČLEN 25¹

Pravice starejših

Unija priznava in spoštuje pravico starejših do dostojnega in samostojnega življenja ter sodelovanja v družbenem in kulturnem življenju.

Pojasnilo

Ta člen izhaja iz člena 23 Evropske socialne listine (spremenjene) in iz členov 24 in 25 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev. Seveda sodelovanje v družbenem in kulturnem življenju vključuje tudi sodelovanje v političnem življenju.

ČLEN 26²

Vključenost invalidov

Unija priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti.

Pojasnilo

Načelo tega člena temelji na členu 15 Evropske socialne listine in izhaja tudi iz točke 26 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev.

¹ II-85. člen Ustave.

² II-86. člen Ustave.

NASLOV IV

SOLIDARNOST

ČLEN 27¹

Pravica delavcev do obveščeniosti in posvetovanja v podjetju

Delavcem ali njihovim predstavnikom se morajo na ustreznih ravneh pravočasno zagotoviti informacije in možnost posvetovanja v primerih in pod pogoji, določenimi s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

Pojasnilo

Ta člen se pojavi v Evropski socialni listini (spremenjeni) (člen 21) in v Listini Skupnosti o pravicah delavcev (točki 17 in 18). Velja ob pogojih, kot jih določa pravo Unije in nacionalne zakonodaje. Sklicevanje na ustrezne ravni se nanaša na ravni, kot jih določa pravo Unije ali nacionalne zakonodaje in prakse, ki lahko vključujejo evropsko raven, kadar tako določa zakonodaja Unije. To področje v veliki meri ureja pravni red Unije: III-211. in III-212. člen Ustave ter direktive 94/45/ES (evropski sveti delavcev), 98/59/ES (kolektivni odpusti), 2001/23/ES (prenos podjetij) in 2002/14/ES (splošni okvir za obveščanje in posvetovanje z delavci v Evropski skupnosti).

¹ II-87. člen Ustave.

ČLEN 28¹

Pravica do kolektivnih pogajanj in ukrepov

Delavci in delodajalci ali njihove organizacije imajo v skladu s pravom Unije in nacionalnimi zakonodajami in običaji pravico pogajati se in sklepati kolektivne pogodbe na ustreznih ravneh, v primeru nasprotja interesov pa do kolektivnih ukrepov za obrambo svojih interesov, vključno s stavko.

Pojasnilo

Ta člen temelji na členu 6 Evropske socialne listine in na Listini Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev (točki 12 in 14). Pravico do kolektivnih ukrepov je Evropsko sodišče za človekove pravice priznalo kot enega izmed elementov pravic sindikatov, ki jih določa 11. člen EKČP. Glede ustreznih ravni, na katerih lahko potekajo kolektivna pogajanja, glej razlago zgoraj navedenega člena. Načine in omejitve izvajanja kolektivnih ukrepov, vključno s stavko, določajo nacionalne zakonodaje in prakse, vključno z vprašanjem, ali se lahko hkrati izvaja v več državah članicah.

ČLEN 29²

Pravica dostopa do služb za posredovanje zaposlitev

Vsakdo ima pravico brezplačnega dostopa do služb za posredovanje zaposlitev.

¹ II-88. člen Ustave.

² II-89. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen temelji na členu 1(3) Evropske socialne listine in na točki 13 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev.

ČLEN 30¹

Varstvo v primeru neupravičene odpustitve

Vsak delavec ima pravico do varstva pred neupravičeno odpustitvijo v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

Pojasnilo

Ta člen izhaja iz člena 24 Socialne listine (spremenjene). Glej tudi Direktivo 2001/23/ES v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij (UL L 82, 22.3.2001, str.16) in Direktivo 80/987/EGS o varstvu delavcev v primeru plačilne nesposobnosti njihovega delodajalca (UL L 283, 28 10 1980, str. 23).

ČLEN 31²

Pošteni in pravični delovni pogoji

1. Vsak delavec ima pravico do zdravih in varnih delovnih pogojev ter delovnih pogojev, ki spoštujejo njegovo dostojanstvo.

¹ II-90. člen Ustave.

² II-91. člen Ustave.

2. Vsak delavec ima pravico do omejenega delovnega časa, dnevnega in tedenskega počitka ter plačanega letnega dopusta.

Pojasnilo

1. Prvi odstavek tega člena temelji na Direktivi 89/391/EGS o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu (UL L 183, z dne 29. 6. 1989, str. 13). Izhaja tudi iz člena 3 Socialne listine in točke 19 iz Listine Skupnosti o pravicah delavcev ter, glede dostojanstva pri delu, iz člena 26 Socialne listine (spremenjene). Izraz "delovni pogoji" je treba razumeti v smislu III-213. člena.
2. Drugi odstavek temelji na Direktivi 93/104/ES o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL L 307, z dne 13. 12. 1993, str. 18) in členu 2 Evropske socialne listine in na točki 8 Listine Skupnosti o pravicah delavcev.

ČLEN 32¹

Prepoved dela otrok in varstvo mladih pri delu

Delo otrok je prepovedano. Ne glede na pravila, ki so za mlade ugodnejša, in razen v primerih omejenih izjem najnižja starost za zaposlitev ne sme biti nižja od starosti za dokončanje obveznega šolanja.

¹ II-92. člen Ustave.

Zaposlenim mladim je treba zagotoviti delovne pogoje, primerne njihovi starosti, in jih zaščititi pred gospodarskim izkoriščanjem in kakršnim koli delom, ki bi lahko škodovalo njihovi varnosti, zdravju ali telesnemu, duševnemu, moralnemu ali socialnemu razvoju ali ki bi lahko ogrozilo njihovo vzgojo.

Pojasnilo

Ta člen temelji na Direktivi 94/33/ES o varstvu mladih ljudi pri delu (UL L 216, z dne 20. 8. 1994, str. 12), členu 7 Evropske socialne listine in na točkah 20 do 23 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev.

ČLEN 33¹

Družinsko in poklicno življenje

1. Družina uživa pravno, ekonomsko in socialno varstvo.
2. Za uskladitev družinskega in poklicnega življenja ima vsakdo pravico do varstva pred odpustitvijo zaradi materinstva ter pravico do plačanega porodniškega in starševskega dopusta ob rojstvu ali posvojitvi otroka.

¹ II-93. člen Ustave.

Pojasnilo

Prvi odstavek člena 33¹ temelji na členu 16 Evropske Socialne listine. Drugi odstavek izhaja iz Direktive Sveta 92/85/EGS o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo in Direktive 96/34/ES o okvirnem sporazumu o starševskem dopustu, sklenjenem med UNICE, CEEP in ETUC. Temelji tudi na členu 8 (zaščita materinstva) Evropske socialne listine in izhaja iz člena 27 (pravica delavcev z družinskimi obveznostmi do enakih možnosti in enakega obravnavanja) Socialne listine (spremenjene). "Materinstvo" je obdobje od spočetja do prenehanja dojenja.

ČLEN 34²

Socialna varnost in socialna pomoč

1. Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo v primerih, kot so materinstvo, bolezen, nesreče pri delu, odvisnost ali starost ter v primeru izgube zaposlitve v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.
2. Vsakdo, ki v Uniji zakonito prebiva in zakonito spreminja prebivališče, ima pravico do dajatev socialne varnosti in socialnih ugodnosti v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

¹ II-93. člen Ustave.

² II-94. člen Ustave.

3. V boju proti socialni izključenosti in revščini Unija priznava in spoštuje pravico do socialne pomoči in pomoči pri pridobitvi stanovanj, ki naj zagotovita dostojno življenje za vse, ki nimajo zadostnih sredstev, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.

Pojasnilo

Načelo iz prvega odstavka člena 34¹ temelji na členih 137 in 140 Pogodbe ES, ki se sedaj nadomestita s III-210. in III-213. členom, ter na členu 12 Evropske socialne listine in členu 10 Listine Skupnosti o pravicah delavcev. Unija ga mora spoštovati pri izvajanju pristojnosti, ki so ji dodeljene s III-210. in III-213. členom. Sklicevanje na storitve socialnega skrbstva se nanaša na primere, v katerih so bile takšne storitve vzpostavljene z namenom zagotoviti določene prednosti, vendar to ne pomeni, da je treba takšne storitve uvesti, če ne obstajajo. "Materinstvo" je treba razumeti enako kot v prejšnjem členu.

Drugi odstavek temelji na členih 12(4) in 13(4) Evropske socialne listine in točki 2 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev ter odraža pravila, ki izhajajo iz Uredbe št. 1408/71 in Uredbe št. 1612/68.

Tretji odstavek izhaja iz člena 13 Evropske socialne listine in členov 30 in 31 Socialne listine (spremenjene) ter točke 10 Listine Skupnosti. Unija ga mora spoštovati v okviru politik, ki temeljijo na III-210. členu.

¹ II-94. člen Ustave.

Člen 35¹

Varovanje zdravja

Vsakdo ima pravico do preventivnega zdravstvenega varstva in do zdravniške oskrbe v skladu s pogoji, ki jih določajo nacionalne zakonodaje in običaji. Pri opredeljevanju izvajanju vseh politik in dejavnosti Unije se zagotavlja visoka raven varovanja zdravja ljudi.

Pojasnilo

Načela iz tega člena temeljijo na členu 152 Pogodbe ES, ki se sedaj nadomesti s III-278. členom Ustave, ter na členih 11 in 13 Evropske socialne listine. Drugi stavek člena ustreza prvemu odstavku III-278. člena.

ČLEN 36²

Dostop do služb splošnega gospodarskega pomena

Unija priznava in spoštuje dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena, ki je v skladu z Ustavo določen v nacionalnih zakonodajah in običajih, s čimer pospešuje socialno in teritorialno povezanost Unije.

¹ II-95. člen Ustave.

² II-96. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen je v celoti usklajen s III-122. členom in ne uvaja nove pravice. Določa le načelo, v skladu s katerim Unija spoštuje dostop do služb splošnega gospodarskega pomena, kakor predvidevajo nacionalne določbe, če so navedene določbe združljive s pravom Unije.

ČLEN 37¹

Varstvo okolja

V politike Unije je treba vključevati visoko raven varstva in izboljšanje kakovosti okolja, ki se zagotavljata v skladu z načelom trajnostnega razvoja.

Pojasnilo

Načela iz tega člena so nastala na podlagi členov 2, 6 in 174 Pogodbe ES, ki se sedaj nadomestijo s tretjim odstavkom I-3. člena, III-119. in III-233. členom.

Izhaja tudi iz določb nekaterih nacionalnih ustav.

¹ II-97. člen Ustave.

ČLEN 38¹

Varstvo potrošnikov

Politike Unije zagotavljajo visoko raven varstva potrošnikov.

Pojasnilo

Načela iz tega člena so nastala na podlagi člena 153 Pogodbe ES, ki se sedaj nadomesti s III-235. členom Ustave.

NASLOV V

PRAVICE DRŽAVLJANOV

ČLEN 39²

Pravica voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament

1. Vsak državljan Unije ima pravico, da v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kakor državljani te države voli in je voljen na volitvah v Evropski parlament.
2. Člani Evropskega parlamenta se volijo s splošnim, neposrednim, svobodnim in tajnim glasovanjem.

¹ II-98. člen Ustave.

² II-99. člen Ustave.

Pojasnilo

Člen 39¹ se v skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine² uporablja pod pogoji, določenimi v I. in II. delu Ustave. Prvi odstavek člena 39³ ustreza pravici, zagotovljeni z drugim odstavkom I-10. člena Ustave (prim. tudi pravno podlago v III-126. členu za sprejetje podrobne ureditve za uresničevanje navedene pravice), drugi odstavek člena 39 pa ustreza I-20. členu Ustave. Drugi odstavek člena 39⁴ povzema osnovna načela volilnega sistema v demokratični državi.

ČLEN 40⁵

Pravica voliti in biti voljen na občinskih volitvah

Vsak državljan Unije ima pravico, da v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kakor državljani te države voli in je voljen na občinskih volitvah.

Pojasnilo

Ta člen ustreza pravici iz drugega odstavka I-10. člena Ustave. (prim. tudi pravno podlago v III-126. členu za sprejetje podrobne ureditve za uresničevanje navedene pravice). V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine⁶ se uporablja pod pogoji, določenimi v omenjenih členih I. in III. dela Ustave.

-
- ¹ II-99. člen Ustave.
 - ² Drugi odstavek II-112. člena Ustave.
 - ³ I-99. člen Ustave.
 - ⁴ II-99. člen Ustave.
 - ⁵ II-100. člen Ustave.
 - ⁶ Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

ČLEN 41¹

Pravica do dobrega upravljanja

1. Vsakdo ima pravico, da institucije, organi, uradi in agencije Unije njegove zadeve obravnavajo nepristransko, pravično in v razumnem roku.
2. Ta pravica vključuje predvsem:
 - a) pravico vsake osebe, da se izjasni pred sprejetjem kakršnega koli posamičnega ukrepa, ki jo prizadene;
 - b) pravico dostopa vsake osebe do svojega spisa, ob spoštovanju legitimnih interesov zaupnosti ter poklicne in poslovne tajnosti;
 - c) obveznost uprave, da svoje odločitve obrazloži.
3. Vsakdo ima pravico, da mu Unija v skladu s splošnimi načeli, ki so skupna pravnim ureditvam držav članic, nadomesti kakršno koli škodo, ki so jo povzročile institucije ali njeni uslužbenci pri opravljanju svojih dolžnosti.
4. Vsakdo se lahko na institucije Unije obrne v enem od jezikov Ustave in mora prejeti odgovor v istem jeziku.

¹ II-101. člen Ustave.

Pojasnilo

Člen 41¹ temelji na obstoju Unije kot skupnosti, ki upošteva načela pravne države, katere značilnosti so se razvile v okviru sodne prakse, ki je med drugim utemeljila dobro upravljanje kot splošno pravno načelo (glej med drugim sodbo Sodišča z dne 31. marca 1992 v zadevi C-255/90 P, Burban [1992] PSES I-2253, in sodbe Sodišča prve stopnje z dne 18. septembra 1995 v zadevi T-167/94 Nölle [1995] PSES II-2589, in z dne 9. julija 1999 v zadevi T-231/97 New Europe Consulting in drugi [1999] PSES II-2403). Besedilo navedene pravice v prvih dveh odstavkih izhaja iz sodne prakse (sodba Sodišča z dne 15. oktobra 1987 v zadevi 222/86 Heylens [1987] PSES 4097, odstavek 15 obrazložitve, sodba z dne 18. oktobra 1989 v zadevi 374/87 Orkem [1989] PSES 3283, sodba z dne 21. novembra 1991 v zadevi C-269/90 TU München [1991] PSES I-5469, in sodbe Sodišča prve stopnje z dne 6. decembra 1994 v zadevi T-450/93 Lisrestal [1994] PSES II-1177, z dne 18. septembra 1995 v zadevi T-167/94 Nölle [1995] PSES II-258) in besedilo glede obveznosti navedbe razlogov izhaja iz člena 253 Pogodbe ES, ki se sedaj nadomesti z drugim odstavkom I-38. člena Ustave (prim. tudi pravno podlago v III-398. členu za sprejetje zakonodajnih aktov za odprto, učinkovito in neodvisno evropsko upravo).

Tretji odstavek povzema pravico, ki je sedaj zagotovljena s III-431. členom Ustave. Četrty odstavek povzema pravico, ki je sedaj zagotovljena s točko d) drugega odstavka II-10. člena in III-129. členom Ustave. V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine² je treba navedene pravice uporabljati pod pogoji in v mejah, določenih s III. delom Ustave.

Pravica do učinkovitega pravnega sredstva, ki je pomemben vidik tega vprašanja, je zagotovljena s členom 47 Listine³.

¹ II-101. člen Ustave.

² Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

³ II-107. člen Ustave.

ČLEN 42¹

Pravica dostopa do dokumentov

Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali statutarnim sedežem v eni od držav članic ima pravico dostopa do dokumentov institucij, organov, uradov in agencij Unije ne glede na nosilec dokumenta.

Pojasnilo

Pravica, zagotovljena s tem členom, je bila povzeta iz člena 255 Pogodbe ES, na podlagi katerega je bila naknadno sprejeta Uredba 1049/2001. Evropska konvencija je to pravico razširila na dokumente institucij, organov in agencij v splošnem, ne glede na njihovo obliko (glej tretji odstavek I-50. člena Ustave). V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine² se pravica dostopa do dokumentov uresničuje pod pogoji in omejitvami, iz tretjega odstavka I-50. člena in III-399. člena.

ČLEN 43³

Evropski varuh človekovih pravic

Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali statutarnim sedežem v eni od držav članic ima pravico, da se obrne na evropskega varuha človekovih pravic glede nepravilnosti pri delovanju institucij, organov, uradov ali agencij Unije, razen glede Sodišča Evropske unije pri opravljanju njegove sodne funkcije.

¹ II-102. člen Ustave.

² Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

³ II-103. člen Ustave.

Pojasnilo

Pravica, zagotovljena s tem členom, je pravica, zagotovljena s I-10. členom in III-335. členom Ustave. V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine¹ se uporablja pod pogoji iz teh dveh členov.

ČLEN 44²

Pravica do peticije

Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali statutarnim sedežem v eni od držav članic ima pravico nasloviti peticijo na Evropski parlament.

Pojasnilo

Pravica, zagotovljena s tem členom, je pravica, zagotovljena s I-10. in III-334. členom Ustave. V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine³ se uporablja pod pogoji iz teh dveh členov.

ČLEN 45⁴

Svoboda gibanja in prebivanja

1. Vsak državljan Unije ima pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic.

¹ Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

² II-104. člen Ustave.

³ Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

⁴ II-105. člen Ustave.

2. Svoboda gibanja in prebivanja se lahko v skladu z Ustavo prizna državljanom tretjih držav, ki zakonito prebivajo na ozemlju ene od držav članic.

Pojasnilo

Pravica, zagotovljena s prvim odstavkom, je pravica, zagotovljena s točko a) drugega odstavka I-10. člena Ustave (prim. tudi pravno podlago v III-125. členu ; in sodbo Sodišča z dne 17. septembra 2002, C-413/99 Baumbast, [2002] PSES 709). V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine¹ se uporablja pod pogoji in v mejah, določenih v III. delu Ustave.

Drugi odstavek se nanaša na pristojnost, dodeljeno Uniji s III-265. do III-267. členom Ustave. Dodelitev te pravice je zato odvisna od institucij, ki izvajajo to pristojnost.

ČLEN 46²

Diplomatska in konzularna zaščita

Vsak državljan Unije ima na območju tretje države, v kateri država članica, katere državljan je, nima svojega predstavništva, pravico do zaščite diplomatskih ali konzularnih organov katere koli države članice pod enakimi pogoji kakršni veljajo za državljana te države.

¹ Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

² II-106. člen Ustave.

Pojasnilo

Pravica, zagotovljena s tem členom, je pravica, zagotovljena z I-10. členom Ustave (prim. tudi pravno podlago v III-127. členu Ustave). V skladu z drugim odstavkom člena 52 Listine¹ se uporablja pod pogoji iz teh členov.

NASLOV VI

SODNO VARSTVO

ČLEN 47²

Pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča

Vsakdo, ki so mu kršene pravice in svoboščine, zagotovljene s pravom Unije, ima pravico do učinkovitega pravnega sredstva pred sodiščem v skladu s pogoji, določenimi v tem členu.

Vsakdo ima pravico, da o njegovi zadevi pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom predhodno ustanovljeno sodišče. Vsakdo ima možnost svetovanja, obrambe in zastopanja.

Osebam, ki nimajo zadostnih sredstev, se odobri pravna pomoč, kolikor je ta potrebna za učinkovito zagotovitev dostopa do sodnega varstva.

¹ Drugi odstavek II-112. člena Ustave.

² II-107. člen Ustave.

Pojasnilo

Prvi odstavek temelji na 13. členu EKČP:

"Vsakdo, čigar pravice in svoboščine, zajamčene s to Konvencijo, so kršene, ima pravico do učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi, in to tudi če je kršitev storila uradna oseba pri opravljanju uradne dolžnosti."

Vendar pa je varstvo v okviru prava Unije širše, saj zagotavlja pravico do učinkovitega pravnega sredstva pred sodiščem. Sodišče je v svoji sodbi z dne 15. maja 1986 navedeno pravico utemeljilo kot splošno načelo prava Unije (zadeva 222/84 Johnston [1986] PSES 1651; glej tudi sodbo z dne 15. oktobra 1987, zadeva 222/86 Heylens [1987] PSES 4097 in sodbo z dne 3. decembra 1992, zadeva C-97/91 Borelli [1992] PSES I-6313). Po mnenju Sodišča se navedeno splošno načelo prava Unije uporablja tudi za države članice pri njihovem izvajanju prava Unije. Vključitev te sodne prakse v Listino ni bila namenjena spremembi sistema sodnega nadzora, določenega v pogodbah, zlasti ne pravil o dopustnosti neposrednih tožb pred Sodiščem Evropske unije. Evropska konvencija je preučila sistem sodnega nadzora Unije, vključno s pravili o dopustnosti, ter ga potrdila in hkrati spremenila nekatere njegove vidike, kot je prikazano v III-353. do III-381. členu Ustave, in zlasti v četrtem odstavku III-365. člena Ustave. Člen 47¹ se uporablja za institucije Unije in države članice pri njihovem izvajanju prava Unije in velja za vse pravice, zagotovljene s pravom Unije.

¹ II-107. člen Ustave.

Drugi odstavek ustreza prvemu odstavku 6. člena EKČP, ki se glasi:

"Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnihkoli kazenskih obtožbah zoper njega pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče. Sodba mora biti izrečena javno, toda tisk in javnost sta lahko izločena iz sojenja deloma ali v celoti v interesu morale, javnega reda ali državne varnosti, če to v demokratični družbi zahtevajo koristi mladoletnikov ali varovanje zasebnega življenja strank, pa tudi tedaj, kadar bi po mnenju sodišča zaradi posebnih okoliščin javnost sojenja škodovala interesom pravičnosti."

V pravu Unije pravica do poštene obravnave ni omejena na spore, ki se nanašajo na pravice in obveznosti civilnega prava. To je ena od posledic dejstva, da je Unija skupnost, ki temelji na načelih pravne države, kot navaja Sodišče v zadevi 294/83, "Les Verts" proti Evropskemu parlamentu (sodba z dne 23. aprila 1986, [1988] PSES 1339). Kljub temu se jamstva, zagotovljena z EKČP, v vseh pogledih, razen glede njihovega področja uporabe, uporabljajo na podoben način za Unijo.

V zvezi s tretjim odstavkom je treba opozoriti na dejstvo, da je v skladu s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice potrebno poskrbeti za pravno pomoč, če bi bilo v primeru, da takšne pomoči ni, nemogoče zagotoviti učinkovito pravno sredstvo (sodba EKČP z dne 9. 10. 1979, Airey, serija A, zvezek 32, 11). Obstaja tudi sistem pravne pomoči za zadeve, ki so na Sodišču Evropske unije.

ČLEN 48¹

Domneva nedolžnosti in pravica do obrambe

1. Obdolženec velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni dokazana v skladu z zakonom.
2. Vsakemu obdolžencu je zagotovljena pravica do obrambe.

Pojasnilo

Člen 48² je enak drugemu in tretjemu odstavku 6. člena EKČP, ki se glasi:

- "2. Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler ni v skladu z zakonom dokazana njegova krivda.
3. Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, ima naslednje minimalne pravice:
 - a) da ga takoj in natančno seznanijo v jeziku, ki ga razume, z bistvom in vzroki obtožbe, ki ga bremeni;
 - b) da ima primeren čas in možnosti za pripravo svoje obrambe;
 - c) da se brani sam ali z zagovornikom po lastni izbiri ali če nima dovolj sredstev za plačilo zagovornika, da ga dobi brezplačno, če to zahtevajo interesi pravičnosti;

¹ II-108. člen Ustave.

² II-108. člen Ustave.

- d) da zaslišuje oziroma zahteva zaslišanje obremenilnih prič in da doseže navzočnost in zaslišanje razbremenilnih prič ob enakih pogojih, kot veljajo za obremenilne priče;
- e) da ima brezplačno pomoč tolmača, če ne razume ali ne govori jezika, ki se uporablja pred sodiščem."

V skladu s tretjim odstavkom člena 52 Listine¹ ima ta pravica enak pomen in področje uporabe kot pravica, zagotovljena z EKČP.

ČLEN 49²

Načeli zakonitosti in sorazmernosti kaznivih dejanj in kazni

1. Nihče ne sme biti obsojen zaradi storitve ali opustitve za katero v času, ko je bila storjena, nacionalno ali mednarodno pravo ni določalo, da je kazniva. Prav tako se mu ne sme izreči težja kazen od tiste, ki je bila zagrožena v času storitve dejanja. Če je bilo v času po storitvi dejanja z zakonom predpisana milejša kazen, se uporabi ta.
2. Ta člen ne izključuje sojenja in kaznovanja osebe zaradi storitve ali opustitve, ki je bilo v času, ko je bila storjena, kazniva po splošnih načelih, ki jih priznava skupnost narodov.
3. Kazen ne sme bit nesorazmerna s kaznivim dejanjem.

¹ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

² II-109. člen Ustave.

Pojasnilo

Ta člen upošteva običajno pravilo o prepovedi retroaktivnosti zakonov in kazni. Dodano je bilo pravilo retroaktivnosti milejše kazenskega zakona, ki obstaja v številnih državah članicah in je podano v členu^o 15 Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah.

V 7. členu EKČP je zapisano:

- "1. Nihče ne sme biti obsojen za katerokoli dejanje, izvršeno s storitvijo ali opustitvijo, ki ni bilo določeno kot kaznivo dejanje po domačem ali po mednarodnem pravu v času, ko je bilo storjeno. Prav tako se ne sme izreči strožja kazen od tiste, ki jo je bilo mogoče izreči v času, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno.
2. Ta člen ni ovira za sojenje in kaznovanje oseb za kako storitev ali opustitev, ki je bila v času, ko je bila storjena, kazniva po splošnih pravnih načelih, ki jih priznavajo civilizirani narodi."

V drugem odstavku se je črtala beseda "civilizirani"; to ne spreminja pomena tega odstavka, ki se nanaša predvsem na zločine zoper človeštvo. V skladu z tretjim odstavkom člena 52 Listine¹ ima tukaj zagotovljena pravica torej enak pomen in področje uporabe kot pravica, zagotovljena z EKČP.

Tretji odstavek podaja splošno načelo sorazmernosti kazni in kaznivih dejanj, ki je utemeljeno z ustavnimi tradicijami, skupnimi vsem državam članicam, in s sodno prakso Sodišča Skupnosti.

¹ Tretji odstavek II-112. člena Ustave.

ČLEN 50¹

Pravica, da se za isto kaznivo dejanje kazensko ne preganja ali kaznuje dvakrat

Nihče ne sme biti ponovno v kazenskem postopku ali kaznovan zaradi kaznivega dejanja, za katero je bil v Uniji v skladu z zakonom s pravnomočno sodbo že oproščen ali obsojen.

Pojasnilo

4. člen Protokola št. 7 k EKČP se glasi:

- "1. Pravosodni organi iste države ne smejo nikogar ne kazensko preganjati ne kaznovati za kaznivo dejanje, za katero je bil na podlagi zakona in v skladu s kazenskim postopkom te države s pravnomočno sodbo že oproščen ali obsojen.
2. Določbe prejšnjega odstavka ne preprečujejo obnove kazenskega postopka na podlagi zakona in skladno s kazenskim postopkom prizadete države, če obstajajo dokazi o novih ali na novo odkritih dejstvih ali pa če je v prejšnjih postopkih prišlo do bistvene napake, ki bi lahko vplivala na izid sojenja.
3. Določila tega člena se ne smejo derogirati s sklicevanjem na 15. člen Konvencije."

Pravilo "non bis in idem" se uporablja v pravu Unije (glej med obsežno sodno prakso sodbo z dne 5. maja 1966, zadevi 18/65 in 35/65, Gutmann proti Komisiji [1966] PSES 103 in za novejšo zadevo sodbo Sodišča prve stopnje z dne 20. aprila 1999, združene zadeve T-305/94 in druge, Limburgse Vinyl Maatschappij NV proti Komisiji [1999] PSES II-931). Pravilo o prepovedi kumulacije se nanaša na kumulacijo dveh kazni enake vrste, v tem primeru kazni, izrečene na kazenskem sodišču.

¹ II-110. člen Ustave.

V skladu s členom 50¹ se pravilo "non bis in idem" ne uporablja zgolj v okviru pristojnosti ene države, temveč tudi v okviru pristojnosti več držav članic. To ustreza pravnemu redu v pravu Unije; glej člene 54 do 58 Schengenske konvencije in sodbo Sodišča z dne 11. februarja 2003, C-187/01 Gözutok, člen 7 Konvencije o varstvu finančnih interesov Skupnosti in člen 10 Konvencije o boju proti korupciji. Zelo omejene izjeme v navedenih konvencijah, ki državam članicam omogočajo izjemo od pravila "non bis in idem", so določene s horizontalno klavzulo iz prvega odstavka člena 52 Listine² glede omejitev. Kar zadeva razmere iz 4. člena Protokola št. 7 EKČP, tj. uporabo načela v isti državi članici, ima zagotovljena pravica enak pomen in področje uporabe kot ustrezna pravica v EKČP.

¹ II-110. člen Ustave.

² Prvi odstavek II-112. člena Ustave.

NASLOV VII

SPLOŠNE DOLOČBE O RAZLAGI IN UPORABI LISTINE

ČLEN 51¹

Področje uporabe

1. Določbe te listine se uporabljajo za institucije, organe, urade in agencije Unije ob spoštovanju načela subsidiarnosti, za države članice pa samo, ko izvajajo pravo Unije. Zato spoštujejo pravice, upoštevajo načela in spodbujajo njihovo uporabo v skladu s svojimi pristojnostmi in ob spoštovanju meja pristojnosti Unije, ki so ji dodeljene v drugih delih Ustave.
2. Ta listina ne razširja področja uporabe prava Unije preko pristojnosti Unije in ne ustvarja nikakršnih novih pristojnosti ali nalog Unije, pa tudi ne spreminja pristojnosti in nalog, opredeljenih v drugih delih Ustave.

¹ II-111. člen Ustave.

Pojasnilo

Namen člena 51 Listine¹ je opredeliti področje uporabe Listine. Prizadeva si jasno določiti, da se Listina ob upoštevanju načela subsidiarnosti uporablja zlasti za institucije in organe Unije. Ta določba je bila sestavljena v skladu s členom 6(2) Pogodbe o Evropski uniji, ki od Unije zahteva, da upošteva temeljne pravice, in v skladu z mandatom, podeljenim v okviru Evropskega sveta v Kölnu. Izraz "institucije" je utemeljen v I. delu Ustave. V Ustavi se izraz "organi, uradi in agencije" navadno uporablja za označevanje vseh teles, ustanovljenih z Ustavo ali sekundarno zakonodajo (glej npr. I-50. ali I-51. člen Ustave).

V zvezi z državami članicami sodna praksa Sodišča nedvoumno določa, da je zahteva po spoštovanju temeljnih pravic, opredeljenih v okviru Unije, zavezujoča za države članice le tedaj, ko ukrepajo znotraj področja uporabe prava Unije (sodba z dne 13. julija 1989, zadeva 5/88 Wachauf [1989] PSES 2609; sodba z dne 18. junija 1991, ERT [1991] PSES I-2925); sodba z dne 18. decembra 1997 (C-309/96 Annibaldi [1997] PSES I-7493). Sodišče je potrdilo to sodno prakso pod naslednjimi pogoji: "Treba je tudi upoštevati, da so zahteve, ki izhajajo iz varstva temeljnih pravic v pravnem redu Skupnosti, zavezujoče tudi za države članice pri njihovem izvajanju pravil Skupnosti..." (sodba z dne 13. aprila 2000, zadeva C-292/97, [2000] PSES 2737, odstavek 37 obrazložitve). Seveda se to pravilo, utemeljeno v tej listini, uporablja za centralne organe in regionalne ali lokalne organe ter za javne organizacije pri njihovem izvajanju prava Unije. Seveda se to pravilo, utemeljeno v tej listini, uporablja za centralne organe in regionalne ali lokalne organe ter za javne organizacije pri njihovem izvajanju prava Unije.

¹ II-111. člen Ustave.

Drugi odstavek skupaj z drugim stavkom prvega odstavka potrjuje, da Listina ne more povzročiti širitve pristojnosti in nalog, ki so z drugimi deli Ustave dodeljene Uniji. Gre za to, da se izrecno navedejo logične posledice, nastale zaradi načela subsidiarnosti in zaradi dejstva, da ima Unija samo tiste pristojnosti, ki so ji bile dodeljene. Temeljne pravice, zagotovljene v Uniji, nimajo nikakršnih posledic, razen v okviru pristojnosti, določenih v I. in III. delu Ustave. Zato obveznost institucij Unije, da v skladu z drugim stavkom prvega odstavka spodbujajo načela, podana v Listini, lahko obstaja le v mejah teh pristojnosti.

Drugi odstavek tudi potrjuje, da Listina ne more povzročiti širitve področja uporabe prava Unije preko njenih pristojnosti, določenih v drugih delih Ustave. Sodišče je že opredelilo to pravilo v zvezi s temeljnimi pravicami, ki štejejo kot del prava Unije (sodba z dne 17. februarja 1998, C-249/96 Grant, 1998 PSES I-621, odstavek 45 obrazložitve). V skladu s tem pravilom je samoumevno, da vključitev Listine v Ustavo ne more sama po sebi pomeniti širitve obsega ukrepov držav članic, ki štejejo kot "izvajanje prava Unije" (v smislu prvega odstavka in zgoraj navedene sodne prakse).

ČLEN 52¹

Področje uporabe in razlaga pravic in načel

1. Kakršno koli omejevanje uresničevanja pravic in svoboščin, ki jih priznava ta listina, mora biti predpisano z zakonom in spoštovati bistveno vsebino teh pravic in svoboščin. Ob upoštevanju načela sorazmernosti so omejitve dovoljene samo, če so potrebne in če dejansko izpolnjujejo cilje v splošnem interesu, ki jih priznava Unija, ali če so potrebne zaradi zaščite pravic in svoboščin drugih.

¹ II-112. člen Ustave.

2. Pravice, ki jih priznava ta listina in ki urejajo določbe drugih delov Ustave, se uresničujejo v skladu s pogoji in v mejah, opredeljenih v teh delih.
3. Kolikor ta listina vsebuje pravice, ki ustrezajo pravicam, zagotovljenim z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, sta vsebina in obseg teh pravic enaka kot vsebina in obseg pravic, ki ju določa navedena konvencija. Ta določba ne preprečuje širšega varstva po pravu Unije.
4. Kolikor so v tej listini priznane temeljne pravice, kot izhajajo iz skupnih ustavnih tradicij držav članic, je treba te pravice razlagati skladno s temi tradicijami.
5. Določbe te listine, v katerih so določena načela, se lahko izvajajo z akti institucij, organov, uradov in agencij Unije ter akti držav članic za izvajanje prava Unije v skladu z njihovimi pristojnostmi. Nanje se sme pred sodišči sklicevati samo pri razlagi teh aktov in pri odločanju o njihovi zakonitosti.
6. Nacionalne zakonodaje in običaji se morajo v celoti upoštevati v skladu s to listino.
7. Sodišča Unije in držav članic ustrezno upoštevajo pojasnila, pripravljena kot vodilo za razlago Listine o temeljnih pravicah.

Pojasnilo

Namen člena 52¹ je opredeliti obseg pravic in načel Listine ter določiti pravila za njihovo razlago. Prvi odstavek obravnava podrobnosti glede omejevanja pravic. Besedilo temelji na sodni praksi Sodišča: "...skladno z ustaljeno sodno prakso Sodišča je mogoče uvesti omejitve pri uresničevanju temeljnih pravic, zlasti v okviru skupne ureditve trga, pod pogojem, da navedene omejitve dejansko ustrezajo ciljem splošnega interesa, za katere se zavzema Skupnost, in da ne povzročajo glede na želeni cilj čezmernega in neutemeljenega motenja, ki bi ogrožalo samo bistvo navedenih pravic" (sodba z dne 13. aprila 2000, zadeva C-292/97, odstavek 45 obrazložitve). Sklicevanje na splošne interese, ki jih priznava Unija, zajema cilje iz I-2 člena in druge interese, ki so zaščiteni s posebnimi določbami Ustave, na primer prvim odstavkom I-5. člena, tretjim odstavkom III-133. člena in III-154. ter III-436. členom.

Drugi odstavek se nanaša na pravice, ki jih že izrecno zagotavlja Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti in priznava Listina in se sedaj nahajajo v drugih delih Ustave (predvsem pravice, ki izhajajo iz državljanstva Unije). Pojasnjuje, da za takšne pravice še nadalje veljajo pogoji in omejitve, ki se uporabljajo za pravo Unije, na katerem te pravice temeljijo, in ki so sedaj predvideni v I. in III. delu Ustave. Listina ne spreminja sistema pravic, ki so bile dodeljene s Pogodbo ES in so sedaj povzete v I. in III. delu Ustave.

¹ II-112. člen Ustave.

Namen tretjega odstavka je zagotoviti potrebno usklajenost med Listino in EKČP z vzpostavitvijo pravila, da sta vsebina in obseg navedenih pravic, vključno z dovoljenimi omejitvami, enaka kot vsebina in pomen pravic, ki ju določa EKČP, kolikor pravice v tej listini ustrezajo tudi pravicam, zagotovljenim z EKČP. To zlasti pomeni, da mora zakonodajalec pri določanju omejitev navedenih pravic upoštevati enaka merila, določena s podrobno ureditvijo o omejitvah, podano v EKČP, ki tako postanejo veljavna za pravice, zajete v tem odstavku, ne da bi to škodilo avtonomiji prava Unije in Sodišča Evropske unije.

Sklicevanje na EKČP zajema Konvencijo in njene protokole. Vsebina in obseg zagotovljenih pravic nista določena le z besedilom navedenih aktov, temveč tudi s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice in Sodišča Evropske unije. Namen zadnjega stavka v odstavku je Uniji omogočiti, da zagotavlja širše varstvo. V vsakem primeru raven varstva, ki jo nudi Listina, ne sme biti nižja od ravni, ki jo zagotavlja EKČP.

Listina ne vpliva na možnost držav članic, da uporabijo 15. člen EKČP, ki dovoljuje razveljavitve pravic EKČP v primeru vojne ali ob drugi splošni nevarnosti, ki ogroža življenje naroda, če sprejmejo ukrepe na področju nacionalne obrambe v primeru vojne ali na področju vzdrževanja javnega reda in miru v skladu z njihovimi obveznostmi iz prvega odstavka I-5. člena, in III-131. ter III-262. člena Ustave.

Seznam pravic, za katere bi lahko v sedanji fazi in brez izključitve razvoja na področju prava, zakonodaje in pogodb, veljalo, da ustrezajo pravicam v EKČP v smislu tega odstavka, je podan v nadaljevanju. Ne vključuje pravic, ki so dodane pravicam v EKČP.

1. Členi, katerih pomen in področje uporabe sta enaka kot pomen in področje uporabe ustreznih členov EKČP:
- člen 2¹ ustreza 2. členu EKČP;
 - člen 4² ustreza 3. členu EKČP;
 - prvi in drugi odstavek člena 5³ ustrejata 4. členu EKČP;
 - člen 6⁴ ustreza 5. členu EKČP;
 - člen 7⁵ ustreza 8. členu EKČP;
 - prvi odstavek člena 10⁶ ustreza 9. členu EKČP;
 - člen 11⁷ ustreza 10. členu EKČP ne glede na omejitve, ki jih pravo Unije lahko naloži državam članicam glede pravice do uvedbe dogovora o izdaji dovoljenj iz tretjega stavka prvega odstavka 10. člena EKČP;
 - člen 17⁸ ustreza 1. členu Protokola k EKČP;

¹ II-62. člen Ustave.

² II-64. člen Ustave.

³ II-65. člen Ustave.

⁴ II-66. člen Ustave.

⁵ II-67. člen Ustave.

⁶ II-70. člen Ustave.

⁷ II-71. člen Ustave.

⁸ II-77. člen Ustave.

- prvi odstavek člena 19¹ ustreza 4. členu Protokola št. 4;
- drugi odstavek člena 19² ustreza 3. členu EKČP, kakor ga razlaga Evropsko sodišče za človekove pravice;
- člen 48³ ustreza drugemu in tretjemu odstavku 6. člena EKČP;
- prvi odstavek (razen zadnjega stavka) in drugi odstavek člena 49⁴ ustrezata 7. členu EKČP.

2. Členi, katerih pomen je sicer enak kot pomen ustreznih členov EKČP, njihovo področje uporabe pa širše:

- člen 9⁵ zajema enako področje kot 12. člen EKČP, vendar pa se njegovo področje uporabe lahko razširi na druge vrste poroke, če slednje predvideva nacionalna zakonodaja;
- prvi odstavek člena 12⁶ ustreza 11. členu EKČP, vendar se njegovo področje uporabe razširi na raven Unije;

¹ II-79. člen Ustave.

² II-79. člen Ustave.

³ II-108. člen Ustave.

⁴ II-109. člen Ustave.

⁵ II-69. člen Ustave.

⁶ II-72. člen Ustave.

- prvi odstavek člena 14¹ ustreza 2. členu Protokola k EKČP, vendar se njegovo področje uporabe razširi, tako da zajema dostop do poklicnega in nadaljnjega usposabljanja;
- tretji odstavek člena 14² ustreza 2. členu Protokola k EKČP, kar zadeva pravice staršev;
- drugi in tretji odstavek člena 47³ ustrežata prvemu odstavku 6. člena EKČP, vendar omejitve na odločanje o civilnih pravicah in obveznostih ali o kazenskih obtožbah ne velja, kar zadeva pravo Unije in njegovo izvajanje;
- člen 50⁴ ustreza 4. členu Protokola št. 7 k EKČP, vendar se njegovo področje uporabe razširi na raven Evropske unije med sodišča držav članic;
- končno se državljane Evropske unije ne sme obravnavati kot tujce v okviru področja uporabe prava Unije, in sicer zaradi prepovedi vsakršne diskriminacije glede na državljanstvo. Zanje se omejitve, predvidene s 16. členom EKČP v zvezi s pravicami tujcev, v tem okviru ne uporabljajo.

¹ II-74. člen Ustave.
² II-74. člen Ustave.
³ II-107. člen Ustave.
⁴ II-110. člen Ustave.

Pravilo o razlagi, vsebovano v četrtem odstavku, temelji na besedilu člena 6(2) Pogodbe o Evropski uniji (prim. sedaj besedilo tretjega odstavka I-9. člena Ustave) in ustrezno upošteva pristop do skupnih ustavnih tradicij, ki mu sledi Sodišče (npr. sodba z dne 13. decembra 1979, zadeva 44/79 Hauer [1979] PSES 3727; sodba z dne 18. maja 1982, zadeva 155/79, AM&S, [1982] PSES 1575). Po tem pravilu je treba zadevne pravice iz Listine namesto s strogim pristopom "najnižjega skupnega imenovalca" razlagati na način, ki nudi visoko raven varstva, ustrezno pravu Unije in skladno s skupnimi ustavnimi tradicijami.

Peti odstavek pojasnjuje razlikovanje v okviru Listine med "pravnicami" in "načeli". V skladu s tem razlikovanjem je pravice posameznikov treba spoštovati, medtem ko je načela treba upoštevati (prvi odstavek člena 51¹). Načela se lahko izvajajo z zakonodajnimi ali izvršilnimi akti (sprejetimi s strani Unije v skladu z njenimi pristojnostmi in s strani držav članic samo pri njihovem izvajanju prava Unije); za sodišča postanejo torej pomembna šele ob razlagi ali reviziji teh aktov. Vendar niso razlog za neposredne zahteve po pozitivnem ukrepanju institucij Unije ali organov držav članic. To je v skladu s sodno prakso Sodišča (prim. zlasti sodno prakso v zvezi s "previdnostnim načelom" iz člena 174(2) PES (se nadomesti s III-233. členom Ustave), sodbo Sodišča prve stopnje z dne 11. septembra 2002, T-13/99, Pfizer proti Svetu, s številnimi sklicevanji na prejšnjo sodno prakso, in vrsto sodb v zvezi s členom 33 Pogodbe o ES glede načel kmetijskega prava, npr. sodba Sodišča C-265/85, Van den Berg, 1987 PSES 1155: ocena načela stabilizacije trga in legitimnih pričakovanj) in s pristopom v ustavnih sistemih držav članic do "načel", zlasti na področju socialnega prava. Za ponazoritev, primeri, da se v Listini priznavajo načela, so členi 25, 26 in 37². V nekaterih primerih lahko člen Listine vsebuje značilnosti pravic in načel, kot npr. členi 23, 33 in 34³.

¹ II-111. člen Ustave.

² II-85., II-86. in II-97. člen Ustave.

³ II-83., II-93. in II-94. člen Ustave.

Šesti odstavek se nanaša na razne člene v Listini, ki se v duhu subsidiarnosti sklicujejo na nacionalne predpise in običaje.

ČLEN 53¹

Raven varstva

Nobena določba te listine se ne sme razlagati kot omejevanje ali zoževanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih priznavajo pravo Unije, mednarodno pravo in mednarodni sporazumi, katerih pogodbenice so Unija ali vse države članice, predvsem Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter ustave držav članic.

Pojasnilo

Namen te določbe je ohraniti raven varstva, ki jo na svojih področjih uporabe trenutno nudijo pravo Unije, nacionalno pravo in mednarodno pravo. EKČP se omenja zaradi njenega pomena.

¹ II-113. člen Ustave_

ČLEN 54¹

Prepoved zlorabe pravic

Nobene določbe te listine se ne sme razlagati, kot da podeljuje pravico opravljanja kakršne koli dejavnosti ali storitve kakršnega koli dejanja, katerega cilj bi bil odpraviti pravice in svoboščine, priznane v tej listini, ali jih omejiti bolj, kakor je predvideno v tej listini.

Pojasnilo

Ta člen ustreza 17. členu EKČP:

"Nobene določbe v tej Konvenciji ni mogoče razlagati tako, kot da vsebuje za katerokoli državo, skupino ali posameznika pravico do kakršenkoli dejavnosti ali dejanja, ki je usmerjeno h kršenju katerihkoli pravic ali svoboščin, ki so tu določene, ali k njihovem omejevanju v večjem obsegu, kot je določeno v tej Konvenciji."

¹ II-114. člen Ustave_

13. Izjava o III-116. členu

Konferenca se strinja, da se Unija v svojih splošnih prizadevanjih za odpravo neenakosti med ženskami in moškimi v okviru svojih različnih politik trudi boriti proti vsem oblikam nasilja v družini. Države članice morajo sprejeti vse potrebne ukrepe za preprečevanje in kaznovanje teh kaznivih dejanj ter za podporo in zaščito žrtev.

14. Izjava o III-136. in III-267. členu

Kadar Konferenca meni, da bi osnutek evropskega zakona ali okvirnega zakona na podlagi drugega odstavka III-267. člena Ustave vplival na temeljne vidike sistema socialne varnosti države članice, vključno z njegovim področjem uporabe, stroški ali finančno strukturo, ali bi vplival na finančno uravnoteženost tega sistema, kot je določeno v drugem odstavku III-136. člena Ustave, se morajo interesi te države članice ustrezno upoštevati.

15. Izjava o III-160. in III-322. členu

Konferenca opozarja, da spoštovanje temeljnih pravic in svoboščin pomeni predvsem posvečanje primerne pozornosti zaščiti in izvajanju procesnih pravic zadevnih posameznikov ali subjektov do predpisanega. Za ta namen in da se zagotovi temeljit pravni pregled odločitev, zaradi katerih so posamezniki ali subjekti izpostavljeni omejevalnim ukrepom, morajo take odločitve biti osnovane na jasnih in razločnih kriterijih. Te kriteriji se morajo prilagoditi posebnim pogojem vsakega omejevalnega ukrepa posebej.

16. Izjava o točki c) drugega odstavka III-167. člena

Konferenca ugotavlja, da se določbe točke c) drugega odstavka III-167. člena Ustave razlagajo v skladu z obstoječo sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti in Sodišča prve stopnje glede uporabe določb o pomoči, dodeljeni nekaterim območjem Zvezne republike Nemčije, ki jih je prizadela delitev Nemčije.

17. Izjava o III-184. členu

Konferenca v zvezi s III-184. členom Ustave potrjuje, da sta dvig potenciala rasti in zagotavljanje zdravega proračunskega stanja dva stebra, na katerih temelji gospodarska in proračunska politika Unije in držav članic. Pakt stabilnosti in rasti je pomemben instrument za doseg te ciljev.

Konferenca ponovno potrjuje svojo zavezanost določbam Pakta stabilnosti in rasti kot okviru za usklajevanje proračunskih politik v državah članicah Evropske unije.

Konferenca potrjuje, da je sistem, ki temelji na pravilih, najboljše zagotovilo za izpolnjevanje obveznosti in enakovredno obravnavanje vseh držav članic.

V tem okviru Konferenca nadalje ponovno potrjuje svojo zavezanost ciljem Lizbonske strategije: ustvarjanje novih delovnih mest, strukturne reforme in socialne povezanosti.

Cilj Unije je doseči uravnoteženo gospodarsko rast in stabilnost cen. Gospodarske in proračunske politike morajo zato določiti ustrezne prednostne naloge glede gospodarskih reform, inovacij, konkurenčne sposobnosti ter krepitev zasebnih naložb in potrošnje v času šibke gospodarske rasti. To bi se moralo odraziti v usmeritvah proračunskih odločitev na nacionalni ravni in ravni Unije, zlasti s prestrukturiranjem javnofinančnih prihodkov in odhodkov, pri čemer se ohrani proračunska disciplina v skladu z Ustavo ter Paktom stabilnosti in rasti.

Proračunski in gospodarski izzivi, s katerimi se soočajo države članice, poudarjajo pomen zdrave proračunske politike v celotnem gospodarskem ciklu.

Konferenca se strinja, da države članice uporabljajo obdobja gospodarske oživitve dejavno, da bi utrdile javne finance in izboljšale svoj proračunski položaj. Cilj tega je postopoma doseči proračunski presežek v obdobju gospodarskega vzpona, ki ustvarja potreben manevrski prostor za soočanje z gospodarsko recesijo, in tako prispevati k dolgoročni uravnoteženosti javnih financ.

Države članice z zanimanjem pričakujejo morebitne predloge Komisije in nadaljnje prispevke držav članic v zvezi s krepitevijo in pojasnitvijo izvajanja Pakta stabilnosti in rasti. Države članice bodo sprejele vse potrebne ukrepe za dvig potenciala rasti svojega gospodarstva. Izboljšano usklajevanje gospodarske politike bi lahko prispevalo k uresničevanju tega cilja. Ta izjava ne vpliva na prihodnjo razpravo o Paktu stabilnosti in rasti.

18. Izjava o III-213. členu

Konferenca potrjuje, da politike, opisane v III-213. členu Ustave, spadajo večinoma v pristojnost držav članic. Ukrepi za spodbujanje in pospeševanje usklajevanja, ki jih je treba sprejeti na ravni Unije v skladu s tem členom, so dopolnilne narave. Njihov glavni namen je krepiti sodelovanje med državami članicami in ne usklajevanje nacionalnih sistemov. To ne bo vplivalo na jamstva in prakse, ki obstajajo v vsaki državi članici glede odgovornosti socialnih partnerjev.

Ta izjava ne vpliva na določbe Ustave, ki prenašajo pristojnost na Unijo, vključno na področju socialnih zadev.

19. Izjava o III-220. členu

Konferenca meni, da lahko sklicevanje na otoška območja iz III-220. člena Ustave vključuje tudi otoške države v celoti, če izpolnjujejo vse potrebne pogoje.

20. Izjava o III-243. členu

Konferenca ugotavlja, da se določbe III-243. člena Ustave uporabljajo v skladu z obstoječo prakso. Izraz "ukrepi potrebni za nadomestilo gospodarske škode, ki jo delitev Nemčije povzročila v gospodarstvu nekaterih območij Zvezne republike, prizadetih zaradi te delitve" se razlaga v skladu z obstoječo sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti in Sodišča prve stopnje..

21. Izjava o III-248. členu

Konferenca se strinja, da bo delovanje Unije na področju raziskav in tehnološkega razvoja upoštevalo temeljne usmeritve in izbore raziskovalnih politik držav članic.

22. Izjava o III-256. členu

Konferenca meni, da III-256. člen Ustave ne vpliva na pravico držav članic, da sprejmejo ukrepe, ki so potrebni za zagotovitev njihove oskrbe z energijo pod pogoji iz III-131. člena Ustave.

23. Izjava o drugem pododstavku prvega odstavka III-273. člena

Konferenca meni, da morajo evropski zakoni iz drugega pododstavka prvega odstavka III-273. člena Ustave upoštevati nacionalna pravila in običaje v zvezi z uvedbo kazenskih preiskav.

24. Izjava o III-296. členu

Konferenca izjavlja, da morajo takoj po podpisu Pogodbe o Ustavi za Evropo generalni sekretar Sveta, visoki predstavnik za skupno zunanjo in varnostno politiko, Komisija in države članice začeti pripravljalo delo za ustanovitev Evropske službe za zunanjepolitično delovanje.

25. Izjava o III-325. členu o pogajanjih in sklepanju
mednarodnih sporazumov držav članic v zvezi
z območjem svobode, varnosti in pravice

Konferenca potrjuje, da se lahko države članice pogajajo in sklepajo sporazume s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami na področjih iz 3., 4. in 5. oddelka IV. poglavja III. naslova III. dela, kolikor so ti sporazumi v skladu s pravom Unije.

26. Izjava o četrtem odstavku III-402. člena

Četrty odstavek III-402. člena Ustave predvideva, da če Svet ni sprejel evropskega zakona o novem finančnem okviru do izteka prejšnjega finančnega okvira, se zgornje meje in druge določbe, ki ustrezajo zadnjemu letu tega okvira, podaljšajo do sprejetja omenjenega zakona.

Konferenca izjavlja, da če Svet ni sprejel evropskega zakona o novem finančnem okviru do konca leta 2006 in kolikor Akt o pristopu z dne 16. aprila 2003 predvideva obdobje postopnega uvajanja za dodelitev odobrenih sredstev novim državam članicam, ki se zaključi v letu 2006, se dodelitev odobrenih sredstev z letom 2007 določi na podlagi takšnih meril, kakršna se uporabljajo za vse države članice.

27. Izjava o III-419. členu

Konferenca izjavlja, da lahko države članice ob prošnji za vzpostavitev okrepljenega sodelovanja navedejo, ali nameravajo že v tej fazi uporabiti določbe iz III-422. člena Ustave, ki predvideva možnost glasovanja s kvalificirano večino oziroma uporabo rednega zakonodajnega postopka.

28. Izjava o sedmem odstavku IV-440. člena

Visoke pogodbenice se strinjajo, da Evropski svet, ob uporabi sedmega odstavka IV-440. člena Ustave, sprejme evropski sklep, ki spreminja status Mayotte v odnosu do Unije, tako da postane to ozemlje najbolj oddaljena regija v smislu drugega odstavka IV-440. člena in III-424. člena Ustave, če francoske oblasti Evropski svet in Komisijo obvestijo, da to dovoljuje trenutni razvoj notranjega statusa otoka.

29. Izjava o drugem odstavku IV-448. člena

Konferenca meni, da možnost uradnega prevoda Pogodbe v jezikih iz drugega odstavka IV-448. člena Pogodbe, prispeva k izpolnjevanju cilja spoštovanja bogate kulturne in jezikovne raznolikosti Unije, kot je določeno v tretjem odstavku I-3. člena Ustave. V tej zvezi Konferenca potrjuje zavezanost Unije kulturni raznolikosti Evrope in posebno pozornost, ki jo bo še naprej namenjala tem in drugim jezikom.

Konferenca predlaga tistim državam članicam, ki želijo koristiti možnost iz drugega odstavka IV-448. člena Pogodbe, da v šestih mesecih po podpisu Pogodbe Svetu sporočijo jezik ali jezike, v katere bo prevedena ta pogodba.

30. Izjava o ratifikaciji Pogodbe o Ustavi za Evropo

Konferenca ugotavlja, da če bo Pogodbo o Ustavi za Evropo dve leti po njenem podpisu ratificiralo štiri petine držav članic, ena ali več držav članic pa bodo imele težave v postopku ratifikacije, se bo zadevo predalo Evropskemu svetu.

B. IZJAVE O PROTOKOLIH,
PRILOŽENIH USTAVI

Izjave o Protokolu
o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske,
Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske,
Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike
ter Republike Avstrije, Republike Finske
in Kraljevine Švedske.

31. Izjava o Ålandskih otokih

Konferenca priznava, da je ureditev iz petega odstavka IV-440. člena Pogodbe, ki se uporablja za Ålandske otoke, vzpostavljena ob upoštevanju posebnega statusa, ki ga ti otoki uživajo po mednarodnem pravu.

V ta namen Konferenca poudarja, da so bile vključene posebne določbe v 5. oddelek 5. naslova Protokola o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske, Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike ter Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske.

32. Izjava o Laponcih

Ob upoštevanju 60. in 61. člena Protokola o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske, Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike ter Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske Konferenca priznava obveznosti in zaveze Švedske in Finske glede Laponcev po nacionalnem in mednarodnem pravu.

Konferenca ugotavlja, da sta se Švedska in Finska zavezali k ohranjanju in razvijanju sredstev za življenje, jezik, kulturo in načina življenja Laponcev in upošteva, da sta tradicionalna laponska kultura in preživljanje odvisna od osnovnih gospodarskih dejavnosti, kakor je reja severne jelenjadi na območjih, ki jih tradicionalno naseljujejo Laponci.

V ta namen Konferenca poudarja, da so bile vključene posebne določbe v 6. oddelek 5. naslova Protokola o pogodbah in aktih o pristopu Kraljevine Danske, Irske in Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, Helenske republike, Kraljevine Španije in Portugalske republike ter Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske.

Izjave o Protokolu
o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike,
Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije,
Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte,
Republike Poljske, Republike Slovenije
in Slovaške republike

33. Izjava o suverenih conah
Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske
na Cipru

KONFERENCA -

ob sklicevanju na Skupno izjavo o suverenih conah Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske na Cipru, priloženo Sklepni listini Pogodbe o pristopu Združenega kraljestva k Evropskim skupnostim, ki predvideva, da se bo ureditev, ki se uporablja za odnose med Evropsko gospodarsko skupnostjo in suverenima conama opredelila v okviru aranžmajev med Skupnostjo in Republiko Ciper,

ob upoštevanju določb o suverenih conah iz Pogodbe o ustanovitvi Republike Ciper (v nadaljnjem besedilu "Pogodba o ustanovitvi") in pripadajoče izmenjave not z dne 16. avgusta 1960,

upoštevajoč, da je eden izmed glavnih namenov izmenjave not med Vlado Združenega kraljestva in Vlado Republike Ciper o upravi suverenih con z dne 16. avgusta 1960 in priložene izjave Združenega kraljestva zavarovanje interesov oseb, ki prebivajo ali delajo v suverenih conah, in ob ugotovitvi, da morajo imeti omenjene osebe tako v možnem obsegu isto obravnavanje kot tiste, ki prebivajo ali delajo v Republiki Ciper,

upoštevajoč nadalje določbe Pogodbe o ustanovitvi o carinski ureditvi med suverenima conama in Republiko Ciper, predvsem tiste iz Priloge F omenjene pogodbe,

upoštevajoč tudi zavezo Združenega kraljestva, da ne bo postavljalo carinarnic ali drugih ovir na meji med suverenima conama in Republiko Ciper ter upoštevajoč aranžmaje, ki so bili sklenjeni na podlagi Pogodbe o ustanovitvi, v skladu s katerimi organi Republike Ciper v suverenih conah upravljajo s številnimi javnimi službami, vključno na področjih kmetijstva, carin in obdavčitve,

potrjujoč, da pristop Republike Ciper k Uniji ne sme vplivati na pravice in obveznosti sopogodbenic Pogodbe o ustanovitvi,

ob spoznanju potrebe uporabljati nekatere določbe Ustave in aktov Unije v suverenih conah in potrebe predvideti posebno ureditev glede izvajanja teh določb v suverenih conah -

Poudarja, da so bile posebne določbe v ta namen vključene v III. naslovu Drugega dela Protokola o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike.

34. Izjava Komisije o suverenih conah
Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske
na Cipru

Komisija poudarja, da določbe prava Unije, ki se uporabljajo za suvereni coni v skladu s III. naslovom Drugega dela Protokola o Pogodbi in Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike, vključujejo naslednje:

- a) Uredbo Sveta (ES) št. 3448/93 z dne 6. decembra 1993 o trgovinskih režimih za nekatero blago, pridobljeno s predelavo kmetijskih proizvodov;
- b) Uredbo Sveta (ES) št. 1260/1999 z dne 21. junija 1999 o splošnih določbah o Strukturnih skladih, v obsegu, kolikor to za financiranje ukrepov za razvoj podeželja v suverenih conah v okviru Jamstvenega oddelka EKUJS zahteva Uredba Sveta (ES) št. 1257/1999 z dne 17. maja 1999 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS).

35. Izjava o jedrski elektrarni Ignalina v Litvi

KONFERENCA -

ob izjavi, da je Unija pripravljena zagotavljati zadostno dodatno pomoč litovskim naporom pri razgradnji tudi po pristopu Litve k Evropski uniji, v obdobju do 2006 in tudi dlje, in ob upoštevanju, da se je Litva upoštevajoč ta izraz solidarnosti Unije zavezala, da bo zaprla Enoto 1 Jedrske elektrarne Ignalina pred letom 2005 in Enoto 2 do leta 2009,

ob spoznanju, da je razgradnja Jedrske elektrarne Ignalina z dvema reaktorjema tipa RBMK z močjo 1500 MW, ki sta bila podedovana od bivše Sovjetske zveze, brez primere in predstavlja za Litvo izjemno finančno breme, ki je nesorazmerno velikosti in gospodarski moči države, in da se bo razgradnja nadaljevala preko trenutnega finančnega načrta, opredeljenega v Medinstitucionalnem sporazumu z dne 6. maja 1999,

ob upoštevanju potrebe, da se sprejmejo izvedbene določbe o dodatni pomoči Unije za soočenje s posledicami zaprtja in razgradnje Jedrske elektrarne Ignalina,

ob upoštevanju, da bo Litva ob uporabi pomoči Unije posvetila potrebno pozornost regijam, ki jih zaprtje Jedrske elektrarne Ignalina najbolj prizadene,

ob izjavi, da se določeni ukrepi, ki se jih bo podpiralo z javno pomočjo, štejejo za združljive z notranjim trgov, kot na primer razgradnja Jedrske elektrarne Ignalina, sanacija okolja v skladu s pravnim redom in posodobitev obstoječih zmogljivosti proizvodnje elektrike, ki so potrebne za nadomestitev reaktorjev Jedrske elektrarne Ignalina po njihovem zaprtju -

Poudarja, da so bile posebne določbe v ta namen vključene v naslov IV dela dva Protokola o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike.

36. Izjava o tranzitu oseb po kopnem
med območjem Kaliningrada
in drugimi deli Ruske federacije

KONFERENCA -

ob upoštevanju posebne situacije območja Ruske federacije Kaliningrad v okviru širitve Unije,

ob priznavanju obveznosti in zavez Litve glede pravnega reda, ki ustanavlja območje svobode, varnosti in pravice,

ob ugotovitvi, da Litva popolnoma uporabi in izvaja pravni red Unije glede seznama držav, katerih državljani morajo imeti vizum za prestop zunanjih meja in tistih, katerih državljani so od teh zahtev izvzeti, kakor tudi pravni red Unije glede formata za vizum najkasneje od pristopa dalje,

ob spoznanju, da tranzit oseb po kopnem med območjem Kaliningrada in drugimi deli Ruske federacije po ozemlju Unije zadeva Unijo kot celoto in mora biti zato obravnavan kot tak ter ne sme imeti neugodnih posledic za Litvo,

ob upoštevanju odločitve, ki jo sprejme Svet o odstranitvi kontrol na notranjih mejah po tem, ko je preveril, da so potrebni pogoji v ta namen izpolnjeni,

odločeni pomagati Litvi pri izpolnjevanju pogojev za čim hitrejše polno sodelovanje v območju Schengena brez notranjih meja -

Poudarja, da so bile posebne določbe v ta namen vključene v V. naslov Drugega dela Protokola o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike.

37. Izjava o enoti 1 in enoti 2
jedrske elektrarne Bohunice V1
na Slovaškem

KONFERENCA -

ob upoštevanju zaveze Slovaške o zaprtju Enote 1 in Enote 2 Jedrske elektrarne Bohunice V1 do konca leta 2006 oziroma leta 2008 in ob izjavi, da je Unija pripravljena zagotavljati finančno pomoč v podporo slovaškim naporom pri razgradnji, kot nadaljevanje predpristopne pomoči, načrtovane v okviru programa Phare, do leta 2006,

ob upoštevanju potrebe o sprejetju izvedbenih določb o nadaljnji pomoči Skupnosti -

Poudarja, da so bile posebne določbe v ta namen vključene v naslov IX dela dva Protokola o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike.

38. Izjava o Cipru

KONFERENCA -

ponovno potrjujoč svojo zavezanost celoviti rešitvi ciprskega vprašanja skladno z zadevnimi resolucijami Varnostnega sveta Združenih narodov ter svojo podporo prizadevanjem generalnega sekretarja Združenih Narodov v tej zvezi,

ob upoštevanju, da celovit dogovor o ciprskem vprašanju še ni bil dosežen,

ob upoštevanju, da je zato treba predvideti odložitev uporabe pravnega reda na tistih območjih Republike Ciper, kjer Vlada Republike Ciper ne izvršuje dejanskega nadzora,

ob upoštevanju, da se ta odložitev v primeru dogovora o ciprskem vprašanju prekine,

ob upoštevanju, da je Unija pripravljena sprejeti pogoje takega dogovora skladno z načeli, na katerih temelji Unija,

ob upoštevanju, da je treba določiti pogoje, pod katerimi se bodo zadevne določbe prava Unije uporabljale glede črte med zgoraj omenjenimi območji ter tako območji pod dejanskim nadzorom Vlade Republike Ciper kot tudi območjem Vzhodne suverene cone Združenega Kraljestva Velike Britanije in Severne Irske,

v želji, da bi imeli koristi od pristopa Cipra k Uniji vsi ciprski državljani in da bi predstavljal spodbudo za mir in spravo,

ob upoštevanju, da nič v X. naslovu Drugega dela dve Protokola o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike ne izključuje ukrepov, usmerjenih k temu cilju,

upoštevajoč, da takšni ukrepi ne vplivajo na uporabo pravnega reda, pod pogoji, določenimi v tem protokolu, v nobenem drugem delu Republike Ciper -

Poudarja, da so bile posebne določbe v ta namen vključene v naslov X dela dva Protokola o Pogodbi ter Aktu o pristopu Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike.

39. Izjava o Protokolu o Danski

Konferenca ugotavlja, da glede na pravne akte, ki jih bo Svet sprejel sam ali skupaj z Evropskim parlamentom, ki vsebujejo določbe, ki se uporabljajo za Dansko, tako kot tudi določbe, ki se ne uporabljajo za Dansko, ker imajo pravno osnovo, za katero se uporablja I. del Protokola o Danski, Danska izjavlja, da ne bo uporabila svoje volilne pravice, da bi preprečila sprejetje določb, ki se ne nanašajo na Dansko.

Poleg tega Konferenca ugotavlja, da na osnovi Izjave Konference o I-42. in III-231. členu Ustave Danska izjavlja, da bo dansko sodelovanje v tožbah ali pravnih aktih na podlagi I-43. in III-329. člena Ustave potekalo v skladu s I. in II. delom Protokola o stališču Danske.

40. Izjava o Protokolu o prehodnih določbah
v zvezi z institucijami in organi Unije

Skupno stališče, ki ga bodo sprejele države članice na konferencah o pristopu Romunije in/ali Bolgarije k Uniji o porazdelitvi sedežev v Evropskem parlamentu in ponderiranju glasov v Evropskem svetu in Svetu, bo naslednje:

1. Če bosta Romunija in/ali Bolgarija k Uniji pristopili pred začetkom veljavnosti sklepa Evropskega sveta iz drugega odstavka I-20. člena Ustave, bo razdelitev sedežev v Evropskem parlamentu v mandatnem obdobju 2004-2009 opravljena v skladu z naslednjo razpredelnico za Unijo 27 držav članic.

DRŽAVE ČLANICE	SEDEŽI V EP
Nemčija	99
Združeno kraljestvo	78
Francija	78
Italija	78
Španija	54
Poljska	54
Romunija	35
Nizozemska	27
Grčija	24
Češka	24
Belgija	24
Madžarska	24
Portugalska	24
Švedska	19
Bolgarija	18
Avstrija	18
Slovaška	14
Danska	14
Finska	14
Irska	13
Litva	13
Latvija	9
Slovenija	7
Estonija	6
Ciper	6
Luksemburg	6
Malta	5
SKUPAJ	785

V Pogodbi o pristopu k Uniji bo ne glede na drugi odstavek I-20. člena Ustave zato predvideno, da lahko število poslancev Evropskega parlamenta za preostanek parlamentarnega mandata 2004-2009 začasno presega 750.

2. V drugem odstavku 2. člena Protokola o prehodnih določbah v zvezi z institucijami in organi Unije je ponderiranje glasov Romunije in Bolgarije v Evropskem svetu in Svetu določeno na 14 oziroma 10.
3. Ob vsakem pristopu se prag iz Protokola o prehodnih določbah v zvezi z institucijami in organi Unije izračuna po določbah iz tretjega odstavka 2. člena navedenega protokola.

41. Izjava o Italiji

Konferenca upošteva, da Protokol o Italiji, ki je bil leta 1957 priložen Pogodbi o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, in kot je bil spremenjen od sprejema Pogodbe o Evropski uniji, določa:

"VISOKE POGODBENICE SO SE

V ŽELJI, da bi uredile nekatere posebne probleme, ki zadevajo Italijo,

DOGOVORILE o naslednjih določbah, ki so priloga k tej pogodbi:

DRŽAVE ČLANICE SKUPNOSTI

SE SEZNANIJO z dejstvom, da italijanska vlada izvaja desetletni program gospodarskega razvoja za uravnovešenje strukturnih neskladij italijanskega gospodarstva, zlasti z opremljanjem manj razvitih območij južne Italije in otokov ter z ustvarjanjem novih delovnih mest za odpravljanje brezposelnosti,

OPOZARJAJO na to, da so načela in cilje tega programa italijanske vlade preučile in odobrile organizacije za mednarodno sodelovanje, katerih članice so,

PRIZNAVAJO, da je doseganje ciljev italijanskega programa v njihovem skupnem interesu,

SE DOGOVORIJO, da z namenom olajšati italijanski vladi izpolnitev te naloge priporočijo institucijam Skupnosti uporabo vseh sredstev in postopkov iz te pogodbe, zlasti ustrezno uporabo sredstev Evropske investicijske banke in Evropskega socialnega sklada,

SO MNENJA, da bi morale institucije Skupnosti pri uporabi te pogodbe upoštevati obremenitve italijanskega gospodarstva v naslednjih letih in izkoristiti priložnost, da se prepreči ustvarjanje nevarnih napetosti, zlasti v plačilni bilanci ali ravni zaposlenosti, ki bi lahko ogrozile uporabo te pogodbe v Italiji,

PRIZNAVAJO, da je zlasti pri uporabi členov 109 H in 109 I treba zagotoviti, da ukrepi, ki se jih zahteva od italijanske vlade, ne ogrozijo izvajanja njenega programa gospodarskega razvoja in zviševanja življenjske ravni prebivalstva."

IZJAVE DRŽAV ČLANIC

42. Izjava Kraljevine Nizozemske o I-55. členu

Kraljevina Nizozemska bo soglašala z evropskim sklepom iz četrtega odstavka I-55. člena Ustave, ko bo revizija evropskega zakona iz tretjega odstavka I-54. člena Ustave Nizozemski zagotovila zadovoljivo rešitev za njen pretirano negativen položaj kot neto plačnica v proračun Evropske unije.

43. Izjava Kraljevine Nizozemske o IV-440. členu

Kraljevina Nizozemska izjavlja, da bo pobuda za evropski sklep iz sedmega odstavka IV-440. člena Ustave, namenjena spremembi statusa Nizozemskih Antilov in /ali Arube v odnosu do Evropske unije, predložena na podlagi odločitve, sprejete v skladu s Statutom Kraljevine Nizozemske.

44. Izjava Zvezne republike Nemčije, Irske, Republike Madžarske, Republike Avstrije in
Kraljevine Švedske

Nemčija, Irska, Madžarska, Avstrija in Švedska ugotavljajo, da temeljne določbe Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo od začetka njene veljavnosti niso bile bistveno spremenjene in jih je treba posodobiti. Zato podpirajo zamisel o sklicu Konference predstavnikov vlad držav članic v najkrajšem možnem času.

45. Izjava Kraljevine Španije in
Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske

Pogodba o Ustavi za Evropo se uporablja za Gibraltar kot evropsko ozemlje, za katerega zunanje odnose je odgovorna država članica. To ne pomeni sprememb stališč zadevnih držav članic.

46. Izjava Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske
o opredelitvi izraza "državljeni"

Združeno kraljestvo v zvezi s Pogodbo o Ustavi za Evropo ali Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo ali s katerim koli aktom, ki izhaja iz navedenih pogodb ali v skladu s temi pogodbami ostaja v veljavi, ponovno poudarja izjavo z dne 31. decembra 1982 o opredelitvi izraza "državljeni", izraz "državljeni britanskih odvisnih ozemelj" se vedno razume kot "državljeni britanskih čezmorskih ozemelj".

47. Izjava Kraljevine Španije o opredelitvi izraza "državljeni"

Španija ugotavlja, da je v skladu s I-8. členom Ustave vsak državljan države članice državljan Unije. Španija prav tako upošteva dejstvo, da v sedanji fazi evropske integracije, ki jo odraža Ustava, zgolj državljeni držav članic uživajo posebne pravice, ki izhajajo iz evropskega državljanstva, razen če pravo Unije izrecno določa drugače. V tej zvezi Španija poudarja, da v skladu s I-20. in I-46. členom Ustave, Evropski parlament zastopa državljanke Unije."

48. Izjava Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske
o volilni pravici za volitve v Evropski parlament

Združeno kraljestvo ugotavlja, da namen I-20. člena Pogodbe o Ustavi za Evropo ni spremeniti podlage volilne pravice za volitve v Evropski parlament.

49. Izjava Kraljevine Belgije o nacionalnih parlamentih

Belgija pojasnjuje, da v skladu z njenim ustavnim pravom, tako Dom predstavnikov in Senat Zveznega parlamenta kot tudi parlamentarne skupščine skupnosti in regij delujejo, na podlagi pristojnosti, ki jih izvaja Unija, kot sestavni deli nacionalnega parlamentarnega sistema ali kot domovi nacionalnega parlamenta.

50. Izjava Republike Latvije in Republike Madžarske
o črkovanju imena enotne valute
v Pogodbi o Ustavi za Evropo

Ne da bi to vplivalo na poenoteno črkovanje imena enotne valute Evropske unije v Pogodbi o Ustavi za Evropo, kakor je odtisnjeno na bankovcih in kovancih, Latvija in Madžarska izjavljata, da črkovanje imena enotne valute, vključno z njegovimi izpeljankami, ki se uporabljajo v latvijskem in madžarskem besedilu Pogodbe o Ustavi za Evropo, nikakor ne vpliva na obstoječa pravila latvijskega in madžarskega jezika.